

TARPINSTITUCINIS BENDRADARBIAVIMAS SEKSUALINIO SMURTO ATVEJ AIS

2025

Projektas: „Nacionalinis informacijos apie seksualinį smurtą centras 2025“ (Nr. 1-SMK08642/2025)

Projektas finansuojamas Lietuvos Respublikos socialinės apsaugos ir darbo ministerijos.

Autoriai: J. Cinskienė, J. Pečiūrienė, J. Šeduikienė

Vadovaujantis partneris

VEDA VIDUS (VšĮ Klaipėdos socialinės ir psichologinės pagalbos centras)

Smilčių g. 6, 92277 Klaipėda

Administracija: +370 607 81688

El. paštas: info@vedavidus.lt;

Tinklaviatė: www.vedavidus.lt

Partneriai

Moteryų informacijos centras

Žirmūnų g. 139 – 602, 09120 Vilnius

Administracija: +370 5 262 9003

El. paštas: mic@lygus.lt;

Tinklaviatė: www.lygus.lt

Moteryų teisių asociacija

Gedimino g. 47-105, 44242 Kaunas

Administracija: +370 674 07677

El. paštas: info@mota.lt

Tinklaviatė: <https://www.facebook.com/profile.php?id=100064313214774>

Ribologija

Paribio g. 14 – 74, 08101 Vilnius

Administracija: +370 692 99570

El. paštas: info@ribologija.lt;

Tinklaviatė: <https://ribologija.lt/>

Lietuvos Respublikos
socialinės apsaugos
ir darbo ministerija

© Lietuvos Respublikos socialinės apsaugos ir darbo ministerija. VEDA VIDUS (VšĮ Klaipėdos socialinės ir psichologinės pagalbos centras). Moteryų informacijos centras. Moteryų teisių asociacija. Ribologija. Visos teisės saugomos. Jokia šio leidinio dalis negali būti dauginama arba perduodama bet kokiomis priemonėmis, elektroninėmis ar mechaninėmis, įskaitant kopijavimą, įrašymą ar naudojant bet kokią kitą informacijos saugojimo ar paieškos sistemą, be leidėjo sutikimo, išskyrus trumpas citatas, naudojamas kritinei apžvalgai. Leidinys atspindi autorių požiūrį ir Socialinės apsaugos ir darbo ministerija nėra laikoma atsakinga už bet kokią jame pateikiamą informaciją.

TURINYS

SANTRUMPOS	4
IVADAS	5
I DALIS. INSTITUCIJŲ, UŽTIKRINANČIŲ ASMENŲ, PATYRUSIŲ SEKSUALINĮ SMURTĄ AR ESANČIŲ JO PAVOJUJE, APSAUGĄ, TEIKIANČIŲ PAGALBĄ BEI PASLAUGAS IR VYK DANČIŲ PREVENCIJĄ, TARPINSTITUCINIS BENDRADARBIAVIMAS	6
TARPINSTITUCINIO BENDRADARBIAVIMO SVARBA	7
TARPINSTITUCINIO BENDRADARBIAVIMO PRINCIPAI	9
TARPINSTITUCINIO BENDRADARBIAVIMO IŠŠŪKIAI	10
TARPINSTITUCINIAME BENDRADARBIAVIME DALYVAUJANČIOS INSTITUCIJOS	12
TARPINSTITUCINIO BENDRADARBIAVIMO APRĖPTIS	13
TARPINSTITUCINIO BENDRADARBIAVIMO VERTĖ	15
PRIEDAS I. TARPINSTITUCINIO BENDRADARBIAVIMO MATRICA	16
PRIEDAS II. TARPINSTITUCINIO BENDRADARBIAVIMO APRĖPTIES SCHEMA	17
II DALIS. APSAUGOS, PAGALBOS, PASLAUGŲ TEIKIMO SEKSUALINĮ SMURTĄ ARTIMOJE APLINKOJE AR UŽ JOS RIBŲ PATYRUSIAM AR SEKSUALINIO SMURTO ARTIMOJE APLINKOJE PAVOJŲ PATIRIANČIAM ASMENIUI ALGORITMAS	18
SĄVOKOS	20
INSTITUCIJOS, UŽTIKRINANČIOS APSAUGĄ, TEIKIANČIOS PAGALBĄ IR PASLAUGAS SUAUGUSIEMS ASMENIMS, PATIRIANČIEMS SEKSUALINIO SMURTO PAVOJŲ ARBA PATYRUSIEMS SEKSUALINĮ SMURTĄ	21
APSAUGOS UŽTIKRINIMAS, PAGALBOS IR PASLAUGŲ TEIKIMAS SUAUGUSIEMS ASMENIMS, PATIRIANČIEMS SEKSUALINIO SMURTO PAVOJŲ AR PATYRUSIEMS SEKSUALINĮ SMURTĄ ARTIMOJE APLINKOJE	26
APSAUGOS UŽTIKRINIMAS, PAGALBOS IR PASLAUGŲ TEIKIMAS SUAUGUSIEMS ASMENIMS, PATYRUSIEMS SEKSUALINĮ SMURTĄ NE ARTIMOJE APLINKOJE	31
DUOMENŲ PERDAVIMAS PAGALBOS TARNYBAI IR SPECIALIZUOTOS KOMPLEK SINĖS PAGALBOS CENTRUI	35
PRABILK. APSAUGOS UŽTIKRINIMAS, PAGALBOS IR PASLAUGŲ TEIKIMAS SEKSUALINIO SMURTO PAVOJŲ PATIRIANČIEMS AR SEKSUALINĮ SMURTĄ PATYRUSIEMS SUAUGUSIEMS ASMENIMS	37

SANTRUMPOS

BPC – Bendrasis pagalbos centras

Direktyva – Europos Parlamento ir Tarybos direktyva dėl kovos su smurtu prieš moteris ir smurtu artimoje aplinkoje

ES – Europos Sąjunga

IT – Ikiteisminis tyrimas

LR – Lietuvos Respublika

NVO – Nevyriausybinių organizacija

PT – Pagalbos tarnyba

„Prabilk“ – nacionalinis informacijos apie seksualinį smurtą centras

SAA – Smurtas artimoje aplinkoje

SADM – Socialinės apsaugos ir darbo ministerija

SKPC – Specializuotos kompleksinės pagalbos centras

VVTAJT – Valstybinė vaiko teisių apsaugos ir įvaikinimo tarnyba

IVADAS

Lietuvoje kuriama apsaugos, pagalbos ir paslaugų sistema seksualinio smurto pavojų patiriantiems ar seksualinį smurtą patyrusiems asmenims. 2023 m. Lietuvos Respublikos socialinės apsaugos ir darbo ministerija ėmėsi iniciatyvos ir konkurso būdu nuo 2023 liepos 1 d. finansuoja „Prabilk“ – Nacionalinį informacijos apie seksualinį smurtą centrą, kurį įkūrė 4-ios nevyriausybinių organizacijos: VEDA VIDUS (VšĮ Klaipėdos socialinės psichologinės pagalbos centras), Moterų informacijos centras, Moterų teisių įtvirtinimo asociacija ir Ribologija.

„Prabilk“ tikslas – konsultuoti seksualinį smurtą patyrusius ar seksualinio smurto pavojų patiriančius asmenis (toliau – seksualinį smurtą patyręs arba jo pavojų patiriantis asmuo), rengti metodinę medžiagą apsaugos nuo seksualinio smurto srityje, užtikrinti metodinio palaikymo teikimą, organizuoti ir vykdyti veiklas, skirtas seksualinio smurto prevencijai užtikrinti bei tarpinstituciniam bendradarbiavimui vykdyti. Daugiau informacijos – <https://prabilk.lt/>.

Įgyvendinant projektą „Nacionalinis informacijos apie seksualinį smurtą centras, 2025“, finansuojamą Socialinės apsaugos ir darbo ministerijos, parengtas metodinis leidinys „Tarpinstitucinis bendradarbiavimas seksualinio smurto atvejais“, kuris susideda iš dviejų dalių. Pirmoje metodinio leidinio dalyje pateikiama tarpinstitucinio bendradarbiavimo svarba, principai, aprėptis, iššūkiai, vertė, pristatomos bendradarbiaujančios institucijos. Antroje pateikiama atnaujinta skiltis „Apsaugos, pagalbos, paslaugų teikimo seksualinį smurtą artimoje aplinkoje ar už jos ribų patyrusiam ar seksualinio smurto artimoje aplinkoje pavojų patiriančiam asmeniui algoritmas“. Metodiniame leidinyje taip pat rasite ir institucijų funkcijų bei tarpinstitucinio bendradarbiavimo matricą, kurioje integruotos ne tik LR apsaugos nuo smurto artimoje aplinkoje ir LR pagalbos nuo nusikalstamos veikos nukentėjusiems asmenims įstatymų bet ir Direktyvos (ES) 2024/1385 nuostatos.

Metodinis leidinys skirtas specialistams: konsultantams, teikiantiems pagalbą, psichologams, medikams, teisininkams, socialiniams darbuotojams, pedagogams, visuomenės sveikatos ir kitų valstybinių bei nevyriausybinių organizacijų atstovams, kurie dirba teisingumo atstatymo, pagalbos ir paslaugų teikimo, apsaugos nuo seksualinio smurto užtikrinimo ir jo prevencijos srityse.

I DALIS

**INSTITUCIJŲ, UŽTIKRINANČIŲ
ASMENŲ, PATYRUSIŲ SEKSUALINĮ
SMURTĄ AR ESANČIŲ JO PAVOJUJE,
APSAUGĄ, TEIKIANČIŲ PAGALBĄ
BEI PASLAUGAS IR VYKdanČIŲ
PREVENCIJĄ, TARPINSTITUCINIS
BENDRADARBIAVIMAS**

Metodinio leidinio „Institucijų, užtikrinančių asmenų, patyrusių seksualinį smurtą ar esančių jo pavojuje, apsaugą, teikiančių pagalbą bei paslaugas ir vykdančių prevenciją, tarpinstitucinis bendradarbiavimas“ tikslas – palaikyti ir stiprinti skirtingų institucijų ir organizacijų pastangas reaguojant ir užtikrinant apsaugą bei teikiant pagalbą ir paslaugas seksualinį smurtą patyrusiems arba jo pavojų patiriantiems asmenims, vystyti tarpinstitucinį bendradarbiavimą, plėtoti socialinę partnerystę, tobulinti apsaugos užtikrinimo, pagalbos ir paslaugų teikimo sistemas bei efektyvinti prevencijos vykdymą seksualinio smurto srityje.

Leidinyje aprašomi tarpinstitucinio bendradarbiavimo principai, bendradarbiaujančios institucijos bei iššūkiai, su kuriais jos susiduria, bendradarbiavimo formos bei apimtys. Rengiant metodiką remtasi LR apsaugos nuo smurto artimoje aplinkoje įstatymu¹, LR pagalbos nuo nusikalstamos veikos nukentėjusiems asmenims įstatymu², „Prabilk“ 2023 m. parengta „Pagalbos teikimo seksualinį smurtą patyrusiems asmenims ar seksualinio smurto pavojų patiriantiems asmenims metodika“³, diskusijų „Efektyvaus tarpinstitucinio bendradarbiavimo mechanizmo, teikiant pagalbą seksualinį smurtą patyrusiems ar jo pavojų patiriantiems asmenims, kūrimas“ dalyvių pastebėjimais ir pasiūlymais. Metodikoje integruotos ir Europos Parlamento ir Tarybos direktyvos (ES) 2024/1385 dėl kovos su smurtu prieš moteris ir smurtu artimoje aplinkoje nuostatos.

Metodikoje remiamasi šiuo seksualinio smurto apibrėžimu: tai plati veiksmų kategorija, kai asmuo nepageidaujamais ar žalingais seksualiniais veiksmais demonstruoja savo galią ir kontrolę prieš kitą asmenį. Tai apima seksualinį užpuolimą, seksualinę prievartą, išprievartavimą, seksualinį išnaudojimą, seksualinį priekabiavimą, persekiojimą⁴ ir kt.

Metodikos prieduose pateikiama tarpinstitucinio bendradarbiavimo matrica ir tarpinstitucinio bendradarbiavimo aprėpties schema, kurios sudaro tarpinstitucinio bendradarbiavimo mechanizmą.

TARPINSTITUCINIO BENDRADARBIAVIMO SVARBA

Tarpinstitucinio bendradarbiavimo tikslas – keistis žiniomis, patirtimi, gerąja praktika planuojant ir teikiant koordinuotą apsaugą, pagalbą, paslaugas seksualinį smurtą patyrusiems arba jo pavojų patiriantiems asmenims bei vykdamas seksualinio smurto prevenciją.

Tarpinstitucinio bendradarbiavimo sėkmę užtikrina bendradarbiaujančių institucijų ir (arba) organizacijų aiškus veikimo ribų nubrėžimas, kiekvienos institucijos, organizacijos esminių vaidmenų žinojimas ir atlikimas bei darbuotojų atsakomybių ribų paaiskymas⁵.

Tarpinstituciniu bendradarbiavimu siekiama užtikrinti seksualinį smurtą patyrusių arba jo pavojų patiriančių asmenų apsaugą, suteikti nukentėjusiam asmeniui jo individualius bei specialiuosius poreikius atitinkančią traumos suvokimu grįstą pagalbą bei paslaugas, patraukti baudžiamojon atsakomybėn smurtautojus, planuoti ir įgyvendinti prevencines priemones, skirtas mažinti seksualinio smurto rizikos veiksnius, apraiškas ir pasekmes.

Europos Tarybos konvencija dėl smurto prieš moteris ir smurto artimoje aplinkoje prevencijos ir kovos su juo pabrėžia tarpinstitucinį bendradarbiavimą kaip pagrindinę strategiją veiksmingai kovoti su smurtu prieš moteris ir smurtu artimoje aplinkoje. Ji reikalauja, kad šalys užtikrintų, jog įvairios valstybinės institucijos ir tarnybos koordinuotai bendradarbiautų, siekdamos išsamiai spręsti šias problemas. Tai apima protokolų dėl institucijų ir NVO bendradarbiavimo rengimą, teisėsaugos institucijų ir prieglaudų bendradarbiavimo

1 Prieiga per internetą: <https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAD/TAIS.400334/asr>

2 Prieiga per internetą: <https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAD/ce7d8910571711eba1f8b445a2cb2bc7?positionInSearchResults=0&searchModelUUID=1b2f6257-f546-4388-a790-019d9b74bfb3>

3 Prieiga per internetą: <https://prabilk.lt/ekspertams/pagalbos-teikimo-seksualini-smurta-patyrusiems-asmenims-metodika/>

4 Michigan Coalition to End Domestic and Sexual Violence. (2012). A Handbook for Survivors of Sexual Assault. Campbell, R. Neurobiology of Sexual Assault. (2012 m. gruodžio 11). Prieiga per internetą: <https://nij.ojp.gov/media/video/24056>
Neurobiology of Sexual Assault: Supportive Conversations with Victims by Jim Hopper.
Prieiga per internetą: jimhopper.com/pdf/handout_for_victim_advocates.pdf
<https://centerforsurvivors.msu.edu/education-resources/sexual-violence-educational-information/sexual-violence-definitions.html>

5 Prieiga per internetą: <https://prabilk.lt/ekspertams/pagalbos-teikimo-seksualini-smurta-patyrusiems-asmenims-metodika/>

skatinimą ir daugiadalykio požiūrio integravimą į nacionalines strategijas ir teisės aktus⁶. Mechanizmo tikslas – užtikrinti nuoseklų, užjaučiamą ir veiksmingą požiūrį teikiant neatidėliotiną ir nuolatinę pagalbą seksualinį smurtą patyrusiam asmeniui, atsižvelgiant į jo (jos) individualiuosius poreikius.

Europos Parlamento ir Tarybos direktyvos (ES) 2024/1385 dėl kovos su smurtu prieš moteris ir smurtu artimoje aplinkoje (toliau – Direktyva) tikslas – sukurti išsamią sistemą, skirtą veiksmingai užkirsti kelią smurtui prieš moteris ir smurtui artimoje aplinkoje ir kovoti su juo visoje Sąjungoje. Direktyva siekiama nustatyti ir stiprinti priemones, susijusias su šiomis sritimis: atitinkamų nusikalstamų veikų ir bausmių apibrėžtimi, aukų apsauga ir teise kreiptis į teismą, parama aukoms, kokybiškesniu duomenų rinkimu, prevencija, koordinavimu ir bendradarbiavimu.

Direktyva nurodo, kad valstybės narės turi:

1. Pareigūnams ir specialistams rengti mokymus apie tarpinstitucinį bendradarbiavimą ir koordinuotą atsaką, t. y. „užtikrinti, kad atitinkamiems pareigūnams ir specialistams būtų rengiami mokymai apie koordinuotą daugiadalykį bendradarbiavimą, siekiant užtikrinti, kad atitinkamos valdžios įstaigos ir institucijos greitai nagrinėtų perduotas bylas ir kad atitinkami specialistai, be kita ko, medicinos, teisės, švietimo ar socialinių paslaugų srityse, dalyvautų nagrinėjant tokius atvejus“. Mokymai specialistams turi apimti „koordinuotą daugiadalykį bendradarbiavimą, reikalingą siekiant visapusiškai ir tinkamai vykdyti smurto prieš moteris ir smurto artimoje aplinkoje aukų nukreipimą į atitinkamas institucijas“.
2. Užtikrinti tarpžinybinį bendradarbiavimą ir veiksmų koordinavimą, t. y. „skatinti savireguliacijai grindžiamą atitinkamų tarpininkavimo paslaugų teikėjų bendradarbiavimą“, „užtikrinti tarpžinybinį koordinavimą ir bendradarbiavimą. Koordinavimo ir bendradarbiavimo mechanizmai pirmiausia taikytini individualiems vertinimams, apsaugos ir paramos priemonėms ir specialistų mokymams“.
3. Kaip galima greičiau, institucijoms bendradarbiaujant tarpusavyje, atlikti individualų vertinimą ir nustatyti specialius nukentėjusiojo apsaugos poreikius t. y. užtikrinti, „kad patyrusiems seksualinį smurtą (ar smurtą artimoje aplinkoje) kuo anksčiau, pavyzdžiui, pirmą kartą susisiekus su kompetentingomis institucijomis arba kiek įmanoma greičiau po to, kai su jomis pirmą kartą susisiekta, nustatomi specialūs aukos apsaugos poreikiai atliekant individualų vertinimą, kai tinkama, bendradarbiaujant su visomis atitinkamomis kompetentingomis institucijomis. Individualus vertinimas atliekamas bendradarbiaujant su kitomis atitinkamomis kompetentingomis institucijomis ir paramos tarnybomis, pavyzdžiui, aukų apsaugos centrais, specializuotomis tarnybomis, socialinėmis tarnybomis, sveikatos priežiūros specialistais, prieglaudomis, specialistų paramos tarnybomis ir kitais atitinkamais suinteresuotaisiais subjektais“.
4. Paskirti koordinuojančią instituciją, t. y. paskirti ar įkurti „vieną ar kelias oficialias įstaigas, atsakingas už politikos ir priemonių, skirtų visų formų smurtui, kuriam taikoma ši direktyva, prevencijai ir kovai su juo, koordinavimą, įgyvendinimą, stebėseną ir vertinimą“.
5. Bendradarbiauti su nevyriausybinėmis organizacijomis teikiant pagalbą, organizuojant prevencines veiklas ir tyrimus. „Valstybės narės bendradarbiauja ir rengia nuolatinės konsultacijas su pilietinės visuomenės organizacijomis, be kita ko, su nevyriausybinėmis organizacijomis, dirbančiomis su smurto artimoje aplinkoje aukomis, ypač su teikiančiomis aukoms tinkamą paramą, dėl politinių iniciatyvų, informavimo ir informuotumo didinimo kampanijų, mokslinių tyrimų ir švietimo programų bei mokymų, taip pat paramos aukoms ir apsaugos priemonių poveikio stebėsenos ir vertinimo“.
6. Užtikrinti savireguliaciją grindžiamą bendradarbiavimą ir jį viešinti, t. y. skatinti „tarpininkavimo paslaugų teikėjų savireguliacijai grindžiamą bendradarbiavimą, pavyzdžiui, siekiant nustatyti elgesio kodeksus. Valstybės narės didina informuotumą apie atitinkamų tarpininkavimo paslaugų teikėjų priimtas savireguliacijos priemones“.

Direktyva taip pat skatina bendradarbiavimą ES lygmeniu.

Apibendrinant, Direktyvos įpareigojimai patvirtina, kad skirtingos institucijos, veikdamos kartu, gali pasiekti daug geresnių rezultatų nei viena atskira institucija.

6 The four pillars of the Istanbul convention. Prieiga per internetą: <https://rm.coe.int/coe-istanbulconvention-brochure-en-r03-v01/1680a06d4f>

TARPINSTITUCINIO BENDRADARBIAVIMO PRINCIPAI

Institucijos dalyvauja užtikrinant koordinuotą paramos ir prevencijos įgyvendinimo sistemą, kurioje visos pagalbos ir paslaugų teikimo, nukreipimo ir apsaugos priemonės yra grindžiamos vieninga darbo metodika. Tai leidžia specialistams veikti pagal bendrus principus ir užtikrina efektyvų paramos teikimą. Šie principai, atitinkantys ir Direktyvos nuostatas, gali būti įtvirtinti institucijų tarpinstitucinio bendradarbiavimo sutartyse:

- Traumos suvokimu grįstas, į nukentėjusįjį orientuotas požiūris.
Visos bendradarbiaujančios institucijos ir organizacijos privalo pirmenybę teikti seksualinį smurtą išgyvenusio asmens teisėms ir individualiems poreikiams. Turi būti užtikrintas nukentėjusiojo saugumas, privatumas, nediskriminavimas, pagarba ir duomenų konfidencialumas.
- Partnerystės stiprinimas.
Tarpinstitucinis koordinuotas atsakas į seksualinį smurtą ar jo pavojų turi būti grįstas geranorišku ir kokybišku dalyvaujančių institucijų ir (arba) organizacijų bendradarbiavimu ir koordinavimu. Pagalbos, paslaugų teikimo, nukreipimo procedūrų ir apsaugos priemonių klausimai turi būti sprendžiami kompleksiskai ir laiku.
- Dalyvavimas strateginiame planavime.
Tarpinstitucinio bendradarbiavimo tikslai, uždaviniai, priemonės ir veiklos turi būti konkretūs ir atspindėti institucijos veiklos strategijose ir programose. Institucijos turi dalyvauti bendrų strategijų ir (arba) veiksmų planų rengime, įskaitant įgyvendinimo stebėseną ir vertinimą.
- Konfidencialumo užtikrinimas.
Tarpinstitucinio bendradarbiavimo metu gauta informacija neturi būti atskleista teisės ją žinoti neturintiems arba tretiesiems asmenims, išskyrus teisės aktuose nustatytus atvejus.
- Prevencijos planavimas ir įgyvendinimas.
Taikant veiksmingą integruotą požiūrį į seksualinio smurto problemos mažinimą, prioritetas taip pat teikiamas ir seksualinės prievartos prevencijai, kuri, jei įgyvendinama kompleksiskai ir bendradarbiaujant, yra efektyvesnė ir paveikesnė. Atskiros institucijos turi vykdyti prevenciją, nukreiptą į skirtingas tikslines grupes ar teritorijas. Taip pat svarbu keisti institucijų specialistų ir visos visuomenės stereotipines nuostatas į seksualinį smurtą patyrusį arba jo pavojų patiriantį asmenį ir patį nusikaltimą.
- Atskaitomybės realizavimas.
Visos bendradarbiaujančios institucijos ir organizacijos turi užtikrinti atskaitomybę už įsipareigojimų įgyvendinimą. Institucijos turi nustatyti tarpinstitucinio bendradarbiavimo elgesio kodeksus, savireguliacijos priemones bei specialistų įgyvendinamų veiklų stebėsenos ir atskaitomybės mechanizmus.
- Veiksmų koordinavimas.
Bendradarbiaujančios institucijos ir (arba) organizacijos turi koordinuoti savo veiksmus, užtikrindamos tinkamą apsaugą ir efektyvią pagalbą bei paslaugas seksualinį smurtą patyrusiam arba jo pavojų patiriančiam asmeniui.
- Tęstinumo užtikrinimas.
Nepaisant politinių pokyčių ar darbuotojų kaitos ir (arba) motyvacijos stokos, bendradarbiaujančios institucijos ir (arba) organizacijos turėtų užtikrinti visas sąlygas sutarties bendradarbiavimo uždaviniams ir principams įgyvendinti ir išlaikyti. Dalyvaujančių institucijų ir organizacijų asmeninis šališkumas ar požiūris neturi daryti įtakos šių principų įgyvendinimui.

TARPINSTITUCINIO BENDRADARBIAVIMO IŠŠŪKIAI

Dirbant su seksualinio smurto ar jo pavojaus atvejais būtinas efektyvus horizontalus tarpinstitucinis bendradarbiavimas, nuolatinis keitimasis informacija, žiniomis ir patirtimi, nes seksualinį smurtą patyręs arba jo pavojų patiriantis asmuo, priklausomai nuo jo pobūdžio, gali patekti į skirtingas institucijas.

Pagrindinės tarpinstitucinio bendradarbiavimo problemos – įstaigų ir organizacijų konkurencija, netinkamas bendradarbiavimo planavimas ar jo nebuvimas, organizavimo, stebėsenos, motyvacijos trūkumas. Institucijoms bendradarbiaujant seksualinio smurto ar jo pavojaus atvejais gali kilti įvairių įtampų ar iššūkių, kurie gali būti nulemti šių veiksnių^{7,8}:

- Skirtingos informacijos dalinimosi ir pagalbos bei paslaugų teikimo tvarkos.
Informacijos dalinimosi, pagalbos bei paslaugų teikimo sistemos seksualinį smurtą artimoje aplinkoje ir už jos ribų patyrusiems asmenims skiriasi, o tai dažnai klaidina tiek skirtingų sričių specialistus, tiek nukentėjusius asmenis, tiek visuomenę.
- Skirtingi institucijų tikslai bei prioritetai.
Skirtingi institucijų tikslai, prioritetai ir specialistų profesiniai požiūriai į apsaugos, pagalbos ir paslaugų seksualinį smurtą patyrusiam arba jo pavojų patiriančiam asmeniui teikimą neužtikrina koordinuotos į nukentėjusio asmens poreikius orientuotos apsaugos, pagalbos, paslaugų ir prevencijos organizavimo. Pvz., sveikatos priežiūros specialistai dėmesį sutelkia į simptomus ir gydymą, psichologai – į emocijas, pakartotinės traumos vengimą, o tyrėjai ir teisininkai – į išsamų faktų ir įrodymų rinkimą.
- Biurokratinės procedūros.
Institucijos vadovaujasi vidinėmis tvarkomis, kurios neatliepia nukentėjusiojo interesų ir nėra suderintos tarpusavyje vardan antrinės viktimizacijos apraiškų teisiniame, pagalbos, paslaugų teikimo procesuose mažinimo. Pvz., medicinos institucijos orientuojasi į skubų gydymą, socialinės ar pagalbos tarnybos – į ilgalaikę reabilitaciją, teisėsauga – į įrodymų rinkimą. Tai seksualinį smurtą patyrusiam arba jo pavojų patiriančiam asmeniui sukelia papildomą stresą, spaudimą ir kartais net antrinę viktimizaciją.
- Konfidencialumo ir duomenų apsaugos interpretavimo skirtumai.
Skirtingas institucijų konfidencialumo užtikrinimo ar BDAR reikalavimų interpretavimas sudaro kliūčių informacijos dalijimuisi tarp institucijų.
- Žinių apie kitų institucijų funkcijas trūkumas.
Skirtingi veikimo būdai ir algoritmai, apie kuriuos kitų institucijų specialistai nėra informuoti, lemia atsakomybių persidengimą arba iniciatyvos trūkumą. Kelios institucijos gali manyti esančios atsakingos už tą patį veiklos aspektą, pvz., tiek paslaugas organizuojanti, tiek pagalbą teikianti institucija siekia koordinuoti paramos teikimo procesą. Arba priešingai – institucijos gali vengti imtis iniciatyvos ir papildomų veiksmų, ypač sudėtingais atvejais, kurie neatitinka esamų algoritmų.
- Pasitikėjimo tarp institucijų trūkumas.
Nepasitikima teikiamos pagalbos ir (arba) paslaugų efektyvumu, kokybe ir konfidencialumo užtikrinimu.
- Laiku vykdomos ir aiškos komunikacijos tarp institucijų stoka.
Trūksta standartizuotų komunikacijos procedūrų, tokių kaip bendrų protokolų su terminais visoms institucijoms, standartizuotų pranešimų formų, saugių informacijos perdavimo kanalų, visą parą veikiančios komunikacijos sistemos skubiais atvejais ir pan.
- Žinių, žmogiškųjų ir finansinių išteklių trūkumas.
Siekiant užtikrinti apsaugą ir teikti pagalbą ar paslaugas seksualinį smurtą patyrusiems arba jo pavojų patiriantiems asmenims reikia specialiai tam parengto ir sistemingai kvalifikaciją tobulinančio personalo, gebančio taikyti traumos suvokimu grįstos pagalbos principus, atliepti individualius (asmens su negalia, kitataučio, migranto, LGBTQI+ asmens ir pan.) ir specialiuosius (nuolatinės slaugos ar nuolatinės priežiūros bei pagalbos) poreikius, taip pat pakankamo finansavimo problemai spręsti.

7 Prieiga per internetą: <https://prabilk.lt/ekspertams/pagalbos-teikimo-seksualini-smurta-patyrusiems-asmenims-metodika/>

8 Diskusijų „PRABILK. Efektyvus tarpinstitucinio bendradarbiavimo mechanizmo, teikiant pagalbą seksualinį smurtą patyrusiems ar jo pavojų patiriantiems asmenims, kūrimas“ dalyvių apibendrinta nuomonė

- Saugų skaitmenizuotų informacinių sistemų trūkumas.
Trūksta išsamių duomenų apie seksualinį smurtą, keitimasi jais ir bendrų analizių rengimo mechanizmo. Ne visos institucijos turi saugias, tarpusavyje sąveikaujančias skaitmenines informacijos saugojimo bei perdavimo sistemas.
- Tarpinstitucinio bendradarbiavimo stebėsenos trūkumas.
Siekiant efektyvaus tarpinstitucinio bendradarbiavimo svarbu nustatyti ir patvirtinti stebėsenos mechanizmus, metodikas, matuojančias efektyvumą ir pokytį, taip pat atsižvelgti į nukentėjusiųjų atsiliepimus dėl apsaugos užtikrinimo, pagalbos ir paslaugų teikimo.
- Bendrų švietėjiškų kampanijų trūkumas.
Siekiant mažinti seksualinio smurto problemą ir didinti apsaugos, pagalbos bei paslaugų prieinamumą būtina vykdyti koordinuotas švietimo ir informavimo kampanijas.

TARPINSTITUCINIAME BENDRADARBIAVIME DALYVAUJANČIOS INSTITUCIJOS

Įstaigos, užtikrinančios seksualinį smurtą patyrusio arba jo pavojų patiriančio asmens apsaugą, teikiančios jam pagalbą, paslaugas ir vykdančios prevenciją, įvardintos LR apsaugos nuo smurto artimoje aplinkoje ir LR pagalbos nuo nusikalstamos veikos nukentėjusiems asmenims įstatymuose turi bendradarbiauti spręsdamos seksualinio smurto problemą Lietuvoje.

LR apsaugos nuo smurto artimoje aplinkoje įstatyme įpareigojimai numatyti šioms institucijoms, veikiančioms tiek nacionaliniu, tiek regioniniu, tiek savivaldos lygmenimis:

- asmens sveikatos priežiūros įstaigoms,
- Bendrajam pagalbos centrui,
- ikiteisminio tyrimo įstaigoms (policijai),
- prokuratūroms;
- socialinių paslaugų įstaigoms,
- specializuotos kompleksinės pagalbos centrui,
- švietimo įstaigoms,
- Valstybinei vaiko teisių apsaugos ir įvaikinimo tarnybai,
- savivaldybių administracijoms.

LR pagalbos nuo nusikalstamos veikos nukentėjusiems asmenims įstatyme įpareigojimai numatyti šioms institucijoms:

- Pirmojo kontakto institucijoms, t. y.:
 - ikiteisminio tyrimo įstaigoms (policijai),
 - prokuratūroms (prokurorams),
 - teismams,
 - Bendrajam pagalbos centrui,
 - savivaldybių administracijoms,
 - socialinių paslaugų įstaigoms,
 - švietimo įstaigoms,
 - sveikatos priežiūros įstaigoms,
 - Valstybės vaiko teisių apsaugos ir įvaikinimo tarnybai.
- Pagalbos tarnyboms⁹

⁹ Pagalbos tarnyba – juridinis asmuo, pagal LR pagalbos nuo nusikalstamos veikos nukentėjusiems asmenims įstatymą Lietuvos Respublikoje organizuojantis ir teikiantis akredituotą pagalbą nuo nusikalstamos veikos nukentėjusiems asmenims.

TARPINSTITUCINIO BENDRADARBIAVIMO APRĖPTIS

Bendradarbiavimas savaime sėkmingai nevyksta. Jo sėkmė priklauso nuo daugybės veiksnių. Sėkmingą bendradarbiavimą gali užtikrinti sutampantys organizacijų interesai, išreikšti bendrais suderintais tikslais, pasitikėjimas, pagarba savo partneriams, tinkamas proceso organizavimas ir valdymas, visų grupių įtraukimas į procesą ir sprendimų priėmimą, formalus ir neformalus bendravimas¹⁰.

Bendradarbiavimas gali būti tiek formalus, tiek neformalus. Tradicines bendradarbiavimo formas (pvz., darbą darbo grupėse, keitimąsi teisės aktais reglamentuota informacija) būtina papildyti netradicinėmis (pvz., atvirų durų dienomis, simuliaciniais žaidimais ir pan.). Vienas iš sėkmingo bendradarbiavimo aspektų yra pasitikėjimu grįstų asmeninių kontaktų palaikymas tarp specialistų.

Žemiau pateikiamos galimos tarpinstitucinio bendradarbiavimo formos:

- Sutarties pasirašymas.
Dviejų ar daugiau institucijų tarpusavio susitarimai įtvirtinami sutartimi. Tarpinstitucinio bendradarbiavimo sutartyse numatomi bendradarbiavimo pagrindai, tikslai, šalių įsipareigojimai, atsakomybės, teisės, galiojimo terminas ir pan.
- Priemonių planų parengimas.
Vadovaujantis sudaryta tarpinstitucinio bendradarbiavimo sutartimi, šalys parengia bendradarbiavimo priemonių planą. Nurodomas priemonės tikslas, atsakinga institucija, terminai, numatomi rezultatai, stebėsenos rodikliai.
- Vieningas algoritmas ir protokolai.
Patvirtintas vieningas pagalbos ir paslaugų teikimo algoritmas, taikomas vienodai tiek asmenims, patyrusiems seksualinį smurtą arba patiriančiams jo pavojų artimoje aplinkoje, tiek už jos ribų, ir parengtos tipinės apklausų, asmens apžiūros protokolų formos, laikantis nukentėjusiojo interesų viršenybės principo.
- Informavimas:
 - Apie institucijos veiklos pobūdį ir kontaktus. Reguliarus keitimasis informacija apie atnaujintus ar naujus institucijų algoritmus, veiklos priemones ar kontaktinę informaciją, pasikeitus atsakingiems asmenims.
 - Apie seksualinį smurtą patyrusį arba jo pavojų patiriantį asmenį. Teisės aktų nustatyta tvarka, apimtimi, forma, terminais kitoms institucijoms pateikiama informacija apie seksualinį smurtą patyrusį arba jo pavojų patiriantį asmenį.
- Dalyvavimas tarpinstitucinėse tarybose, komisijose, darbo grupėse, susitikimuose nacionaliniu ir (arba) regioniniu mastu.
Teikiami ir neperžengiant institucijos atsakomybės ribų įgyvendinami pasiūlymai apsaugos, pagalbos bei paslaugų kokybei ir efektyvumui gerinti, prevencijai vykdyti nacionaliniu ar regioniniu lygmeniu ir pan.
- Dalyvavimas konkrečaus atvejo aptarimo grupėje.
Atvejo aptarimo grupė organizuojama tik nukentėjusiajam sutikus. Aptariamas konkretus atvejis, keičiamasi informacija ir derinami veiksmai pagal konkrečius nukentėjusiojo poreikius. Atsižvelgiant į konkretų atvejį grupėje gali dalyvauti policijos, sveikatos, SKPC, PT, VTAJT, socialinių paslaugų bei kitų institucijų atstovai.
- Personalo mokymas ir kvalifikacijos tobulinimas.
Rengiami reguliarūs mokymai apie bendradarbiavimo protokolus ir seksualinio smurto specifiką visų institucijų darbuotojams. Specialistų kvalifikacijos tobulinimo pavyzdžiai:
 - Mokymai institucijų darbuotojams apie bendradarbiavimo protokolus, įvairių institucijų funkcijas bei atsakomybes, veiklos ribas, seksualinį smurtą, smurtą prieš moteris, lyčių lygybę ir nediskriminavimą ir pan.

¹⁰ Ernestas Mončasuskas. Magistro darbas „Tarpinstitucinio bendradarbiavimo stiprinimas vietos savivaldoje: Radviliškio miesto seniūnijos atvejis, Šiauliai: 2021.

- Mokymai, apimantys tarpinstitucinio bendradarbiavimo praktikas, konfidencialumo ir duomenų apsaugos užtikrinimo principus bei efektyvios komunikacijos su pažeidžiamais asmenimis įgūdžių ugdymą, praktinės simuliacijos, mokymai apie krizių bei konfliktų valdymą.
 - Mokymai apie skirtingų sektorių specifiką, institucijų vaidmenų ir procesų skirtumus.
 - Mokymai apie institucijų informacijos perdavimo protokolus. Duomenų apsaugos reikalavimai, saugūs komunikacijos kanalai, dokumentų pildymo standartai, konfidencialumo užtikrinimas.
 - Atvejų analizės mokymai, kuriuose analizuojami realūs, bet depersonalizuoti atvejai, aptariamos problemos ir ieškoma sprendimų. Tai padeda mokytis iš praktikos ir dalintis patirtimi.
 - Simuliaciniai mokymai. Vaidmenų žaidimai, kuriuose specialistai praktikuojasi realiose situacijose – nuo pirmojo kontakto su nukentėjusiuoju iki tarpinstitucinio koordinavimo.
 - Konfliktų sprendimo įgūdžių tobulinimo mokymai, kurie padeda spręsti tarpinstitucinius nesutarimus, ieškoti kompromisų nukentėjusiojo interesų labui.
 - Krizių valdymo mokymai, suteikiantys žinių ir praktinių įgūdžių, kaip reaguoti bei priimti sprendimus ekstremaliose situacijose.
- Bendra skaitmenizuota duomenų bazė.
Saugi, centralizuota duomenų bazė, skirta seksualinio smurto atvejams, kuria naudojasi atitinkamos institucijos (su prieigos apribojimais).
 - Analitinių veiklų įgyvendinimas.
Institucijos dalijasi turimais duomenimis ir analitine informacija, inicijuoja ir įgyvendina tyrimus, bendras analitines veiklas.
 - Prevencijos planavimas ir įgyvendinimas.
Institucijos bendradarbiauja organizuodamos ir (arba) vykdydamos pirminę, antrinę ir tretinę prevenciją. Organizuojami renginiai, vykdomos informacinės kampanijos, įgyvendinami bendri projektai.
 - Tarptautinis bendradarbiavimas.
Institucijos keičiasi gerąja praktika, įgyta tarptautinio bendradarbiavimo ar renginių metu, ir, esant galimybei, kartu dalyvauja tarptautinėse veiklose. Bendradarbiaujama su užsienio ekspertais.
 - Bendradarbiavimo stebėseną.
Siekiant efektyvaus tarpinstitucinio bendradarbiavimo, reikalinga numatyti savireguliaciją grindžiamus nuolatinės stebėsenos mechanizmus ir priemones. Reguliarūs posėdžiai, kuriuose aptariami kylantys iššūkiai ir ieškoma prevencinių sprendimų. Kiekviena institucija taiko veiklos vertinimo rodiklius ir skatina darbuotojų atsakomybę bei tęstinį kompetencijų tobulinimą.

TARPINSTITUCINIO BENDRADARBIAVIMO VERTĖ

Tarpinstitucinio bendradarbiavimo pridėtinė vertė yra daugialypė. Skirtingų institucijų įsitraukimas mažina rizikos veiksnių įtaką seksualinio smurto pavojui. Vykstant efektyviam tarpinstituciniam bendradarbiavimui institucijos ir organizacijos nukentėjusiesiems geba pasiūlyti jautrią ir veiksmingą paramą, pritaikytą jų poreikiams, ir sumažina antrinės viktimizacijos riziką. Sisteminga prevencija ir visuomenės švietimas, vykdomi bendradarbiaujančių institucijų, atstovaujančių skirtingus sektorius, pasiekia geresnių ir ilgalaikių rezultatų, nes yra komunikuojamos ta pati žinia ir pasiekiamas platesnė auditorija.

- Tinkamas ir laiku atliekamas seksualinį smurtą patyrusio arba jo pavojų patiriančio asmens identifikavimas, nukreipimas į „Prabilk“, SKPC ar PT informavimas.
Tai būtina, kad seksualinį smurtą patyrusiam ar jo pavojų patiriančiam asmeniui pagalba būtų siūloma ir teikiama. Jei seksualinio smurto artimoje aplinkoje atveju apie tai informuojamas toje teritorijoje pagalbą teikiantis SKPC, kai seksualinis smurtas vyksta neartimoje aplinkoje, PT dažnai apie tai nesužino. Sukaustančioje stresinėje situacijoje atsidūręs nukentėjusysis dažnai yra nepajėgus pats ieškoti pagalbos dėl gėdos, kaltės, emocinio sutrikimo ir kitų pasekmių, todėl būtina apie tai informuoti arčiausiai nukentėjusiojo veikiančią PT, tačiau įstatymas to nenumato.
- Teisingumo atstatymas ir pagalbos bei paslaugų teikimas.
Tarpinstitucinio bendradarbiavimo atsakas į seksualinį smurtą ar jo grėsmę užtikrina didesnę saugumą ir paramą, veiksmingą, neatidėliotą ir nuoseklų pagalbos, paramos ir paslaugų teikimą. Koordinuota atitinkamų institucijų ir organizacijų veikla pagerintų seksualinį smurtą patyrusiam arba jo pavojų patiriančiam asmeniui teikiamų paslaugų kokybę. Savo ruožtu veiksmingų ir kokybiškų paslaugų tinklas padidintų nukentėjusių asmenų pasitikėjimą įgaliotų institucijų ir (arba) organizacijų kompetencija ir nešališkumu.
- Problemos žinomumas.
Bendrų ir koordinuotų informacinių, analitinių, prevencinių bei švietėjiškų veiklų įgyvendinimas didina seksualinio smurto problemos žinomumą visuomenėje, pagalbos bei paslaugų prieinamumą.
- Kvalifikuoti specialistai.
Bendri tarpinstituciniai specialistų mokymai ir sistemingai tobulinama jų kvalifikacija plečia požiūrį į problemos sprendimą ir padeda geriau suprasti ne tik kitų institucijų veiklos specifiką ir galimybes, bet ir specifinius joms iškylančius iššūkius.
- Duomenų ir informacijos prieinamumas.
Kiekviena institucija renka informaciją apie nukentėjusiojo amžių, lytį, santykį su smurtautoju (jei jis žinomas) ir perduoda ją Valstybės duomenų agentūrai, kuri skelbia apibendrintas ataskaitas. Institucijos viešina atliktų analizių, apklausų, tyrimų rezultatus.
- Veiklos koordinavimas.
Tarpinstitucinis bendradarbiavimas yra efektyvus, kai partnerystės tikslas ir laukiami rezultatai yra apibrėžti ir dėl jų įgyvendinimo institucijos susitaria raštu ir kai bendradarbiavimą koordinuoja valstybinė institucija, atsakinga už smurto artimoje aplinkoje, seksualinio smurto ir kibernetinio smurto mažinimą šalyje. Siekiant veikiančio tarpinstitucinio bendradarbiavimo tikslinga formalizuoti bendradarbiavimą seksualinio smurto prevencijos, pagalbos ir paslaugų teikimo srityse bei įtvirtinti bendradarbiavimo pozicijas nacionaliniuose ir poįstatyminiuose teisės aktuose.
- Apsaugota sveikata ir gyvybė.
Įvairių institucijų specialistų tarpusavio pasitikėjimas ir koordinuoti veiksmai užtikrina efektyvią apsaugą, pagalbą ir paslaugas seksualinį smurtą patyrusiam arba jo pavojų patiriančiam asmeniui, taupo asmens ir valstybės lėšas, skirtas seksualinio smurto pasekmėms mažinti, didina pasitikėjimą institucijomis, nepakantumą smurtui, pagalbos prieinamumą, o svarbiausia – saugo žmonių sveikatą ir gyvybę.

Priedas I. TARPINSTITUCINIO BENDRADARBIAVIMO MATRICA

Atsižvelgiant į LR apsaugos nuo smurto artimoje aplinkoje ir LR pagalbos nuo nusikalstamos veikos nukentėjusiems asmenims įstatymų bei Direktyvos nuostatas, parengta institucijų funkcijų ir tarpinstitucinio bendradarbiavimo matrica (toliau – Matrica).

Matricoje rasite:

- institucijų funkcijas ir atsakomybes,
- tarpinstitucinius įsipareigojimus, numatytus minėtuose įstatymuose ir Direktyvoje.

Matricoje:

- Kiekvienos institucijos informacija yra pateikiama atskiroje eilutėje ir stulpelyje. T. y. kiekviena institucija informaciją apie jos funkcijas, atsakomybes bei įpareigojimus kitų institucijų atžvilgiu gali rasti matricoje skaitydamos tiek vertikaliai, tiek ir horizontaliai.
- Mėlynu šriftu pateikta informacija atspindi LR apsaugos nuo smurto artimoje aplinkoje ir LR pagalbos nuo nusikalstamos veikos nukentėjusiems asmenims įstatymų nuostatas. Pvz., informacija apie Policiją, vadovaujantis LR apsaugos nuo smurto artimoje aplinkoje ir LR pagalbos nuo nusikalstamos veikos nukentėjusiems asmenims įstatymais:

Policija – esant nusikalstamos veikos požymių, pradeda IT; esant seksualinio smurto artimoje aplinkoje rizikai, skiria apsaugos nuo smurto artimoje aplinkoje orderį (toliau – Orderis); pati ar bendradarbiaudama su kitomis institucijomis ar organizacijomis organizuoja ir (arba) vykdo prevencinę veiklą. Seksualinio smurto atveju „čia ir dabar“ įvykis priskiriamas A kategorijai, reaguojama iškart.

- Raudonu šriftu papildomai pateikiama informacija ir mėlynu perbrauktu šriftu pateikiamos informacijos korekcijos atspindi Direktyvos nuostatas. Pvz., informacija apie Policiją integravus Direktyvos nuostatas.

Policija – esant nusikalstamos veikos požymių, **neatidėliojant** pradeda IT; **kartu su kitomis įstaigomis vertina antrinės ir pakartotinės (tretinės) viktimizacijos riziką; atlieka individualų nukentėjusiojo (-sios) poreikių vertinimą, atsižvelgiama į individualias nukentėjusiojo (-sios) aplinkybes, įskaitant tai, ar patiria sąveikinę diskriminaciją, esant seksualinio smurto artimoje aplinkoje rizikai; skiria apsaugos nuo smurto artimoje aplinkoje orderį (toliau – Orderis); užtikrindami nukentėjusiojo (-sios) saugumą, skiria skubų draudimo orderį; prireikus vykdo elektroninį skubių draudimo orderių, apribojančių ar apsaugos orderių laikymosi stebėjimą; pati ar bendradarbiaudama su kitomis institucijomis ar organizacijomis organizuoja ir (arba) vykdo prevencinę veiklą. Seksualinio smurto atveju „čia ir dabar“ įvykis priskiriamas A kategorijai, reaguojama iškart. Nukentėjusiam asmeniui pranešus apie nusikalstamą veiką jis būtų nukreipiamas į specializuotą kontaktinį punktą, kuriuo galėtų būti parengtas policijos pareigūnas arba bet koks specialistas, apmokytas padėti. Bendradarbiauja su kitomis apsaugą užtikrinančiomis, bei pagalbą ir paslaugas teikiančiomis institucijomis ir organizacijomis, nustatydama individualius paramos poreikius.**

Žr. Priedas I. Tarpinstitucinio bendradarbiavimo matrica.

Priedas II. TARPINSTITUCINIO BENDRADARBIAVIMO APRÉPTIES SCHEMA

II DALIS

**APSAUGOS, PAGALBOS,
PASLAUGŲ TEIKIMO SEKSUALINĮ
SMURTĄ ARTIMOJE APLINKOJE
AR UŽ JOS RIBŲ PATYRUSIAM AR
SEKSUALINIO SMURTO ARTIMOJE
APLINKOJE PAVOJŲ PATIRIANČIAM
ASMENIUI ALGORITMAS**

Apsaugos, pagalbos, paslaugų teikimo seksualinį smurtą artimoje aplinkoje ar už jos ribų patyrusi am ar seksualinio smurto artimoje aplinkoje pavojų patiriančiam asmeniui algoritmas yra parengtas vadovaujantis:

- Lietuvos Respublikos Konstitucija, kurios 29 straipsnis įtvirtina asmenų lygybę ir draudimą varžyti žmogaus teises ir teikti jam privilegijas lyties, rasės, tautybės, kalbos, kilmės, socialinės padėties, tikėjimo, įsitikinimų ar pažiūrų pagrindu,
- LR moterų ir vyrų lygių galimybių įstatymu,
- LR lygių galimybių įstatymu, draudžiančiu diskriminuoti dėl asmens lyties, rasės, tautybės, pilietybės, kalbos, kilmės, socialinės padėties, tikėjimo, įsitikinimų ar pažiūrų, amžiaus, lytinės orientacijos, negalios, etninės priklausomybės, religijos,
- LR apsaugos nuo smurto artimoje aplinkoje įstatymu ir
- LR pagalbos nuo nusikalstamos veikos nukentėjusiems asmenims įstatymu (toliau – įstatymai).

LR apsaugos nuo smurto artimoje aplinkoje ir LR pagalbos nuo nusikalstamos veikos nukentėjusiems asmenims įstatymai reglamentuoja apsaugos, pagalbos ir paslaugų teikimą ir seksualinį smurtą patyrusiems arba jo pavojų patiriantiems asmenims. Tačiau būtina pažymėti, kad šiuose įstatymuose numatyta apsauga, pagalba ir / ar paslaugos, ypač jei kalbame apie seksualinį smurtą ne artimoje aplinkoje, pagalbos seksualinį smurtą patyrusiems ar jo pavojų patiriantiems asmenims poreikį sprendžia gana paviršutiniškai. Įstatymai nenumato tikslingos pagalbos, atliepančios seksualinį smurtą patyrusių arba jo pavojų patiriančių asmenų individualius poreikius. Todėl būtina tobulinti teikiamą pagalbą ir paslaugas seksualinį smurtą patyrusiems arba jo pavojų patiriantiems asmenims reglamentuojančius teisės aktus, vėliau atnaujinant ir algoritmus.

Algoritmo tikslas – padėti organizuoti seksualinio smurto prevencijos vykdymą bei pagalbos ir paslaugų teikimo procesą seksualinį smurtą patyrusiems arba jo pavojų patiriantiems asmenims, siekiant užtikrinti asmens apsaugą, pagalbos ir paslaugų teikimą tiek artimoje aplinkoje tiek už jos ribų.

Siekiant atliepti nukentėjusio asmens individualius (lyties, rasės, tautybės, pilietybės, kalbos, amžiaus, lytinės orientacijos, negalios, etninės priklausomybės, religijos ir pan.) poreikius bei tinkamai vykdyti prevenciją, svarbu vadovautis įstatymuose įvardintais principais; žinoti kiekvienos institucijos, dalyvaujančios apsaugos užtikrinimo, pagalbos ir paslaugų teikimo bei prevencijos vykdymo procese, funkcijas ir atsakomybes; išmanyti smurto artimoje aplinkoje ir seksualinio smurto dinamiką, priežastis, suprasti lyčių lygių galimybių aspekto svarbą.

Algoritmą sudaro šios sudėtinės dalys:

- 1 algoritmas. Apsaugos užtikrinimas, pagalbos ir paslaugų teikimas suaugusiems asmenims, patiriantiems seksualinio smurto pavojų ar patyrusiems seksualinį smurtą artimoje aplinkoje.
- 2 algoritmas. Apsaugos užtikrinimas, pagalbos ir paslaugų teikimas suaugusiems asmenims, patyrusiems seksualinį smurtą ne artimoje aplinkoje.
- 3 algoritmas. Apsaugos užtikrinimas, pagalbos ir paslaugų teikimas seksualinio smurto pavojų patiriantiems ar seksualinį smurtą patyrusiems suaugusiems asmenims (Nacionalinio informacijos centro apie seksualinį smurtą vizija).

SĄVOKOS

1. Pagal LR apsaugos nuo smurto artimoje aplinkoje įstatymą:

Apsaugos nuo smurto artimoje aplinkoje orderis (toliau – Orderis) – prevencinė apsaugos priemonė, kuri skirta smurto artimoje aplinkoje pavojų patiriančiam asmeniui apsaugoti ir kuria pilnametis smurto artimoje aplinkoje pavojų keliantis asmuo įpareigojamas laikinai išsikelti iš gyvenamosios vietos, jeigu jis gyvena kartu su smurto artimoje aplinkoje pavojų patiriančiu asmeniu, nesilankyti šio asmens gyvenamojoje vietoje, nesiartinti prie jo ir kartu su juo gyvenančių pilnamečių asmenų ir (ar) vaikų, nebendrauti, neieškoti ryšių su jais.

Artima aplinka – aplinka, kurią sudaro asmenys, siejami arba praeityje sieti santuokiniais, partnerystės, svainystės, giminystės ar kitais artimais ryšiais, taip pat asmenys, kartu gyvenantys ir tvarkantys bendrą ūkį.

Smurtas artimoje aplinkoje (toliau – SAA) – artimoje aplinkoje veikimu ar neveikimu asmeniui daromas tyčinis fizinis, psichinis, seksualinis, ekonominis ar kitas poveikis, dėl kurio asmuo patiria fizinę, turtinę ir (ar) neturtinę žalą.

Smurtas lyties pagrindu – prieš asmenį nukreiptas smurtas dėl to asmens lyties, lytinės tapatybės ar lyties raiškos arba darantis neproporcingą poveikį tam tikros lyties asmenims.

Smurtą artimoje aplinkoje patyręs asmuo (toliau – SAA patyręs asmuo) – asmuo, prieš kurį panaudotas SAA, taip pat vaikas, tapęs SAA liudininku, ir (ar) vaikas, gyvenantis artimoje aplinkoje, kurioje buvo smurtauta.

Smurto artimoje aplinkoje pavojų patiriantis asmuo (toliau – SAA pavojų patiriantis asmuo) – asmuo, prieš kurį, pagrįstai įtariama, gali būti panaudotas SAA.

Smurto artimoje aplinkoje pavojų keliantis asmuo (toliau – SAA pavojų keliantis asmuo) – asmuo, keliantis pagrįstą įtarimą, kad gali panaudoti SAA.

Specializuota kompleksinė pagalba – pagalba SAA pavojų patiriantiems asmenims ar SAA patyrusiems asmenims, kurią organizuoja, koordinuoja ir (ar) teikia specializuotos kompleksinės pagalbos centrai.

Specializuotos kompleksinės pagalbos centras (toliau – SKPC) – Lietuvos Respublikoje ar kitoje Europos Sąjungos valstybėje narėje arba kitoje Europos ekonominės erdvės valstybėje įsisteigęs viešasis juridinis asmuo ar jo padalinys, kuriam suteikta teisė teikti specializuotą kompleksinę pagalbą SAA pavojų patiriantiems asmenims ar SAA patyrusiems asmenims.

2. Pagal LR pagalbos nuo nusikalstamos veikos nukentėjusiems asmenims įstatymą:

Nuo nusikalstamos veikos nukentėjęs asmuo – fizinis asmuo, kuris tiesiogiai dėl nusikalstamos veikos patyrė fizinės, turtinės ir (ar) neturtinės žalos; fizinio asmens, kuris mirė dėl nusikalstamos veikos, šeimos narys (nariai), artimasis (artimieji) giminais (giminaičiai), kuris (kurie) dėl to asmens mirties patyrė fizinės, turtinės ir (ar) neturtinės žalos.

Pagalbos nuo nusikalstamos veikos nukentėjusiems asmenims tarnyba (toliau – pagalbos tarnyba) – juridinis asmuo organizuojantis ir teikiantis akredituotą pagalbą nuo nusikalstamos veikos nukentėjusiems asmenims.

Pirmojo kontakto institucija – Lietuvos Respublikoje veikianti institucija, į kurią nuo nusikalstamos veikos nukentėjęs asmuo ar jo atstovas pagal įstatymą kreipiasi pirmiausia: ikiteisminio tyrimo įstaiga, prokuratūra (prokuroras) ar teismas, Bendrasis pagalbos centras, savivaldybės administracija, socialinių paslaugų įstaiga, bet kuri švietimo ar sveikatos priežiūros įstaiga, Valstybės vaiko teisių apsaugos ir įvaikinimo tarnyba.

3. Kitos sąvokos

Ne artima aplinka – aplinka, kurią sudaro asmenys, nesiejami santuokiniais, partnerystės, svainystės, giminystės ar kitais artimais ryšiais, taip pat asmenys, kartu negyvenantys ir (ar) nevedantys bendro ūkio.

INSTITUCIJOS, UŽTIKRINANČIOS APSAUGĄ, TEIKIANČIOS PAGALBĄ IR PASLAUGAS SUAUGUSIEMS ASMENIMS, PATIRIANTIEMS SEKSUALINIO SMURTO PAVOJŲ ARBA PATYRUSIEMS SEKSUALINĮ SMURTĄ (žr. 1 priedą „Institucijų žemėlapis“)

Apsaugos užtikrinimą, pagalbos ir paslaugų teikimą asmenims, patiriantiems seksualinio smurto pavojų ar patyrusiems seksualinį smurtą, bei prevencijos vykdymą reglamentuoja 2 įstatymai:

- LR apsaugos nuo smurto artimoje aplinkoje įstatymas,
- LR pagalbos nuo nusikalstamos veikos nukentėjusiems asmenims įstatymas.

LR apsaugos nuo smurto artimoje aplinkoje įstatymo paskirtis – užtikrinti kiekvieno asmens, įskaitant vaikus, apsaugą nuo smurto artimoje aplinkoje, dėl jo žalos visuomenei priskiriamo prie visuomeninę reikšmę turinčių veikų, sudaryti teisinės prielaidas nedelsiant reaguoti į grėsmę, kylančią dėl smurto artimoje aplinkoje, taikyti smurto artimoje aplinkoje prevencijos ir apsaugos nuo smurto artimoje aplinkoje priemones, teikti specializuotą kompleksinę pagalbą smurto artimoje aplinkoje pavojų patiriantiems asmenims ar smurtą artimoje aplinkoje patyrusiems asmenims, nustatyti institucijų ir įstaigų kompetenciją smurto artimoje aplinkoje prevencijos, apsaugos nuo smurto artimoje aplinkoje ir specializuotos kompleksinės pagalbos smurto artimoje aplinkoje pavojų patiriantiems asmenims ar smurtą artimoje aplinkoje patyrusiems asmenims teikimo srityse¹¹. LR apsaugos nuo smurto artimoje aplinkoje įstatyme įpareigojimai numatyti šioms institucijoms, veikiančioms tiek nacionaliniu, tiek regioniniu, tiek savivaldos lygmenimis:

- asmens sveikatos priežiūros įstaigoms,
- Bendrajam pagalbos centrui,
- ikiteisminio tyrimo įstaigoms (policijai),
- prokuratūrai,
- socialinių paslaugų įstaigoms,
- specializuotos kompleksinės pagalbos centrams,
- švietimo įstaigoms,
- Vaiko teisių apsaugos ir įvaikinimo tarnybai.

LR pagalbos nuo nusikalstamos veikos nukentėjusiems asmenims įstatymo paskirtis – užtikrinti, kad fiziniai asmenys, nukentėję nuo nusikalstamos veikos, padarytos Europos Sąjungos teritorijoje, prieš baudžiamąjį procesą, jo metu, prireikus – po jo ir visais atvejais, kai baudžiamasis procesas nepradedamas, arba nukentėję nuo nusikalstamos veikos, padarytos ne Europos Sąjungos teritorijoje, kai baudžiamasis procesas vyksta Lietuvos Respublikos teritorijoje, būdami Lietuvos Respublikos teritorijoje, gautų pagalbą.¹² Šio įstatymo nuostatos, reglamentuojančios pagalbos teikimą SAA patyrusiam asmeniui, taikomos tiek, kiek šios pagalbos teikimas neregamentuotas LR apsaugos nuo smurto artimoje aplinkoje įstatyme. LR pagalbos nuo nusikalstamos veikos nukentėjusiems asmenims įstatyme įpareigojimai numatyti šioms institucijoms:

- pirmojo kontakto institucijoms,
- pagalbos tarnyboms.

11 Prieiga per internetą: Lietuvos Respublikos apsaugos nuo smurto artimoje aplinkoje įstatymas. XI-1425 Lietuvos Respublikos apsaugos nuo smurto artimoje aplinkoje įstatymas (lrs.lt)

12 Prieiga per internetą: Lietuvos Respublikos pagalbos nuo nusikalstamos veikos nukentėjusiems asmenims įstatymas. XIV-169 Lietuvos Respublikos pagalbos nuo nusikalstamos veikos nukentėjusiems asmenims įstatymas (lrs.lt)

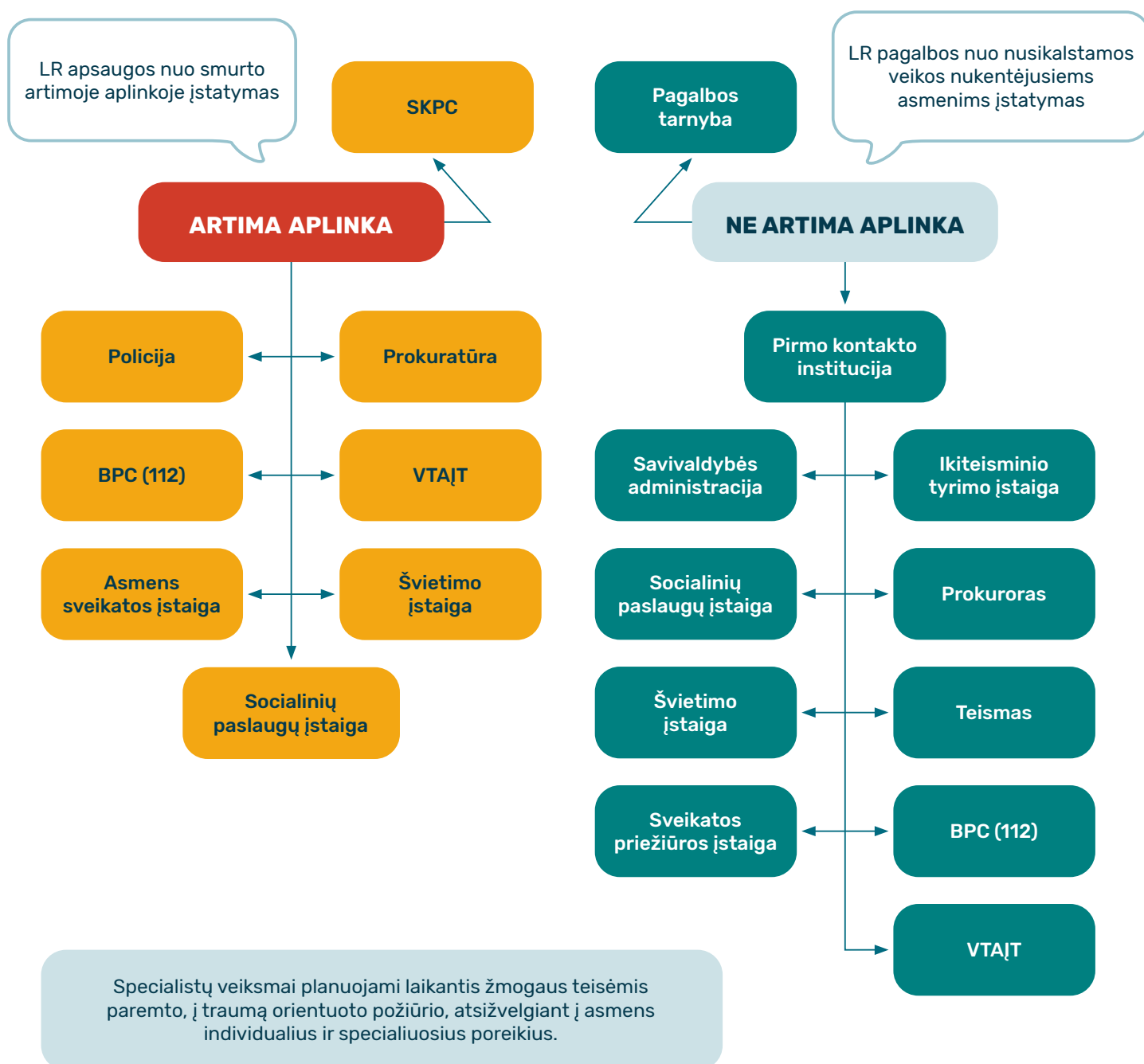
Apsaugos užtikrinimo, pagalbos ir paslaugų organizavimo bei teikimo principai ir apimtys, taikomi seksualinio smurto pavojų patiriantiems ar seksualinį smurtą patyrusiems asmenims artimoje aplinkoje ir ne artimoje aplinkoje, turi panašumo, tačiau skiriasi tam tikrais aspektais. Išskiriami šie skirtumai:

1. Vadovaujantis LR apsaugos nuo smurto artimoje aplinkoje įstatymu, pagalba teikiama ir seksualinio smurto pavojų artimoje aplinkoje patiriantiems, ir seksualinį smurtą artimoje aplinkoje patyrusiems asmenims. Pagalbą teikia specializuotos kompleksinės pagalbos centras. Tuo tarpu, vadovaujantis LR pagalbos nuo nusikalstamos veikos nukentėjusiems asmenims įstatymu, pagalba teikiama tik seksualinį smurtą ne artimoje aplinkoje patyrusiems asmenims. Pagalbą teikia Pagalbos tarnyba.
2. Pagalba seksualinio smurto pavojų patiriantiems ar jį patyrusiems asmenims artimoje aplinkoje teikiama proaktyviai, t. y. SKPC, gavęs asmens duomenis iš policijos, prokuratūros, švietimo, socialinių ar sveikatos priežiūros paslaugų, VVTAĮT (asmens duomenys SKPC perduodami be asmens sutikimo), su nukentėjusiu asmeniu susisiekties tiesiogiai ir pasiūlo jam pagalbą. Tuo tarpu asmeniui, nukentėjusiam nuo seksualinio smurto ne artimoje aplinkoje, pagalbą organizuoja ir teikia PT, į kurią jis kreipėsi savarankiškai arba kai jo kontaktinius duomenis su jo sutikimu perdavė pirmojo kontakto ar kita institucija.
3. Vadovaujantis LR pagalbos nuo nusikalstamos veikos nukentėjusiems asmenims įstatymu, nukentėjęs asmuo yra ir „fizinio asmens, kuris mirė dėl nusikalstamos veikos, šeimos narys (nariai), artimasis (artimieji) giminaitis (giminaičiai), kuris (kurie) dėl to asmens mirties patyrė fizinės, turitinės ir (ar) neturtinės žalos“. Tokios nuostatos LR apsaugos nuo smurto artimoje aplinkoje įstatyme nėra, tačiau ji yra garantuojama pagal 2012 m. spalio 25 d. Europos Parlamento ir Tarybos direktyva 2012/29/ES, kuria nustatomi būtiniausi nusikaltimų aukų teisių, paramos joms ir jų apsaugos standartai ir kuria pakeičiamas Tarybos pamatinis sprendimas 2001/220/TVR (OL 2012 L 315, p. 57), kas galimai apsunkina nuo SAA nukentėjusio šeimos nario teisių įgyvendinimą.

Trumpas institucijų, įvardintų 1 priede, aprašymas.

1 priedas. INSTITUCIJŲ ŽEMĖLAPIS

Institucijos, užtikrinančios apsaugą, teikiančios pagalbą ir paslaugas suaugusiems asmenims patiriantiems seksualinio smurto pavojų arba patyrusiems seksualinį smurtą

Asmuo gali kreiptis ir į kitas, įstatymuose neįvardintas, institucijas.

Asmens sveikatos priežiūros įstaiga. Įstaiga, teikdama paslaugas seksualinį smurtą patyrusioms pacientėms, vadovaujasi Lietuvos Respublikos sveikatos apsaugos ministro 2021 m. liepos 30 d. patvirtintu įsakymu Nr. V-1765 „Dėl asmens sveikatos priežiūros paslaugų teikimo galimai seksualinį smurtą patyrusioms moteriškosios lyties asmenims aprašo“. Aprašas reglamentuoja paslaugas seksualinį smurtą patyrusioms pacientėms teikiančių asmens sveikatos priežiūros įstaigų darbo tvarką bei nenutrūkstamai (24/7) teikiamas paslaugas galimai seksualinį smurtą patyrusioms pacientėms (moterims ir mergaitėms) įtariant, diagnozuojant ir (ar) gydant ligas ir (ar) sužalojimus. Paslaugas seksualinį smurtą patyrusioms pacientėms teikiančios asmens sveikatos priežiūros įstaigos yra šios: Viešoji įstaiga Vilniaus universiteto ligoninė Santaros klinikos, Viešoji įstaiga Lietuvos sveikatos mokslų universiteto ligoninė Kauno klinikos, Viešoji įstaiga Klaipėdos universitetinė ligoninė, Viešoji įstaiga Respublikinė Šiaulių ligoninė ir Viešoji įstaiga Respublikinė Panevėžio ligoninė.

Bendrasis pagalbos centras. Skubiosios pagalbos tarnybų ryšio numeris 112 – bendras telefono ryšio numeris, skirtas pranešti apie teisės pažeidimą, staiga iškilusią grėsmę gyvybei, sveikatai, saugumui, aplinkai ar turtui ir išsikviesti pagalbos tarnybas: policiją, priešgaisrinę gelbėjimo tarnybą, greitąją medicinos pagalbą ar aplinkosaugą. Numeris 112 veikia nenutrūkstamai – 24 valandas per parą, 7 dienas per savaitę. Skambinimas juo yra nemokamas. Tokiu pačiu principu numeris 112 veikia visose Europos Sąjungos valstybėse. Skubiosios pagalbos tarnybas telefono numeriu 112 galima išsikviesti ne tik skambučiu, bet ir SMS žinute ar pasinaudojus automobilio sistema, išsiunčiant „eCall“ signalą. Asmenys, turintys klausos negalią, gali susisiekti su BPC operatoriumi naudodamiesi specialia mobiliąja programėle, kuri veikia tik Lietuvos Respublikos teritorijoje ir kuria gali naudotis tik asmenys su klausos negalia.

Ikiteisminio tyrimo įstaiga yra policija.

Pagalbos tarnyba. Akredituotos PT teikia konfidencialią ir nemokamą pagalbą nuo nusikalstamos veikos nukentėjusiems asmenims bei bendradarbiauja su kitomis pagalbą ir paslaugas teikiančiomis bei apsaugą užtikrinančiomis institucijomis. Organizuodamos bei teikdamos pagalbą asmenims, nukentėjusiems nuo nusikalstamos veikos, PT vadovaujasi SADM įsakymu „Dėl akredituotos pagalbos nuo nusikalstamos veikos nukentėjusiems asmenims teikimo tvarkos aprašo“. Akredituotų PT sąrašą galima rasti: <https://socmin.lrv.lt/lt/veiklos-sritys/socialine-integracija/pagalba-nuo-nusikalstamos-veikos-nukentejusiems-asmenims/pagalba-teikiantios-tarnybos-2024-m/>

Pirmojo kontakto institucija. Pirmojo kontakto institucijos sąvoką, jos funkcijas apibrėžia LR pagalbos nuo nusikalstamos veikos nukentėjusiems asmenims įstatymas. Pirmojo kontakto institucijos: ikiteisminio tyrimo įstaiga, prokuratūra (prokuroras) ar teismas, Bendrasis pagalbos centras, savivaldybės administracija, socialinių paslaugų įstaiga, bet kuri švietimo ar sveikatos priežiūros įstaiga, Valstybės vaiko teisių apsaugos ir įvaikinimo tarnyba.

Prokuratūra (prokuroras). Prokurorai yra valstybės pareigūnai, atsakingi už ikiteisminių tyrimų priežiūrą ir kaltinimo palaikymą teisme. Jie glaudžiai bendradarbiauja su policija, prižiūri tyrimus ir prireikus priima sprendimus dėl prievartos priemonių. Kai kuriais atvejais prokurorai gali visiškai kontroliuoti tyrimą arba patys atlikti konkrečius tyrimo veiksmus.

Savivaldybės administracija. Savivaldybės administracinis aparatas, vykdomasis savivaldybės politinės struktūros – savivaldybės tarybos – suformuluotus uždavinius ir priimtus sprendimus bei įgyvendinantis savo parengtas savivaldybės teritorijos plėtros ir viešojo administravimo programas.

Sveikatos priežiūros įstaiga. Juridinis asmuo, organizacija ar jų filialas Lietuvos Respublikos sveikatos priežiūros įstaigų įstatymo, Lietuvos Respublikos papildomosios ir alternatyviosios sveikatos priežiūros įstatymo ir Visuomenės sveikatos priežiūros įstatymo nustatyta tvarka turintis teisę teikti sveikatos priežiūros paslaugas. Sveikatos priežiūros įstaigų rūšys – asmens sveikatos priežiūros, visuomenės sveikatos priežiūros ir mišrios įstaigos.¹³

Socialinių paslaugų įstaiga. Socialinių paslaugų įstaiga teikia paslaugas asmeniui (šeimai) dėl amžiaus, neįgalumo, socialinių problemų iš dalies ar visiškai neturinčiam, neįgijusiam arba praradusiam gebėjimus ar galimybes savarankiškai rūpintis asmeniniu (šeimos) gyvenimu ir dalyvauti visuomenės gyvenime, siekiant sudaryti sąlygas asmeniui (šeimai) ugdyti ar stiprinti gebėjimus ir galimybes savarankiškai spręsti savo socialines problemas, palaikyti socialinius ryšius su visuomene, taip pat padėti įveikti socialinę atskirtį. Socialinės paslaugos teikiamos vadovaujantis LR socialinių paslaugų įstatymu.

13 Prieiga per internetą: Lietuvos Respublikos sveikatos priežiūros įstaigų įstatymas <https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAD/TAIS.29546/asr>

Specializuotos kompleksinės pagalbos centras. Akredituoti SKPC teikia konfidencialią ir nemokamą specializuotą kompleksinę pagalbą pilnamečiams SAA pavojų patiriantiems asmenims ir SAA patyrusiems asmenims bei bendradarbiauja su kitomis pagalba ir paslaugas teikiančiomis bei apsaugą užtikrinančiomis institucijomis. SKPC, teikdami specializuotą kompleksinę pagalbą SAA patyrusiems asmenims ar SAA pavojų patiriantiems asmenims, vadovaujasi SADM įsakymu „Dėl Specializuotos kompleksinės pagalbos smurto artimoje aplinkoje pavojų patiriantiems asmenims ar smurto artimoje aplinkoje patyrusiems asmenims teikimo bei ekspertinio vertinimo dėl sprendimo skirti Apsaugos nuo smurto artimoje aplinkoje orderį ar jo neskirti tvarkos aprašo ir pavyzdinių specializuotos kompleksinės pagalbos centrų vidaus taisyklių, kuriose reglamentuojamas keitimasi asmens duomenimis, susijusiais su smurto artimoje aplinkoje, tarp specializuotos kompleksinės pagalbos centrų ir institucijų bei įstaigų, vykdančių veiklą apsaugos nuo smurto artimoje pagalbos srityse patvirtinimo“. Akredituotų SKPC sąrašą galima rasti: https://sppd.lrv.lt/public/canonical/1757648921/2459/SPPD_SKPC%20blankas%20akredituot%C5%B3%20s%C4%85ra%C5%A1as%202025-09-11.pdf

Švietimo įstaiga. Tai mokykla arba švietimo pagalbos įstaiga, kurios pagrindinė veikla – švietimo pagalbos teikimas. Vienas iš švietimo įstaigos tikslų – „išugdyti kiekvienam asmeniui vertybines orientacijas, leidžiančias tapti doru, siekiančiu žinių, savarankišku, atsakingu, patriotiškai nusiteikusiu žmogumi ...“⁸. Švietimo įstaigos vadovaujasi LR švietimo ir mokslo ministro įsakymu „Dėl smurto prevencijos įgyvendinimo mokyklose rekomendacijų patvirtinimo“.

Teismas. Lietuvos teismai pagal Lietuvos Respublikos Konstituciją yra vienintelė institucija šalyje vykdanči teisingumą. Teismai ir jų teisėjai, vykdydami teisingumą, yra nepriklausomi ir vadovaujasi Lietuvos Respublikos Konstitucija, įstatymais, tarptautine ir Europos Sąjungos teise bei teisės principais. Lietuvoje veikia 20 bendrosios kompetencijos ir specializuotų teismų. 18 bendrosios kompetencijos teismų nagrinėja civilines ir baudžiamąsias bylas bei administracinių nusižengimų bylas (jas nagrinėja tik apylinkių ir apygardų teismai), o du specializuoti teismai nagrinėja administracines bylas (bylas dėl ginčų, kylančių iš administracinių teisinių santykių).

Valstybės vaiko teisių apsaugos ir įvaikinimo tarnyba ar jos įgalioti teritoriniai skyriai. VVTAĮ misija – „Saugoti ir ginti kiekvieno vaiko teises ir teisėtus interesus“. VVTAĮT savo veikloje vadovaujasi Jungtinių Tautų vaiko teisių konvencija ir kitomis tarptautinėmis konvencijomis, tarptautinėmis sutartimis, Europos sąjungos ir Lietuvos teisės aktais. Tarnyba organizuoja savivaldybėse veikiančių vaiko teisių apsaugos skyrių specialistų žinių ugdymą, koordinuoja teritorinius vaiko teisių apsaugos skyrius ir koordinuoja mobiliųjų komandų darbą dėl pagalbos šeimai suteikimo, vertina vaiko situaciją, inicijuoja atvejo nagrinėjimą, priima sprendimus dėl individualių atvejų, gina vaiko teises ir teisėtus interesus teisme, dalyvauja teismo posėdžiuose, bendradarbiauja su kitomis institucijomis bei nevyriausybinėmis organizacijomis vaiko teisių apsaugos užtikrinimo klausimais ir t.t.

Kitos institucijos. Be įstatymuose įvardintų institucijų pagalbą ir paslaugas seksualinio smurto pavojų patiriantiems asmenims ir seksualinį smurtą patyrusiems asmenims teikia ir kitos organizacijos, pvz., emocinės paramos linijos, nuo 2023-07-01 veikiantis Nacionalinis informacijos apie seksualinį smurtą centras (daugiau informacijos <https://prabilk.lt/>) bei prekybos žmonėmis srityje dirbančios NVO.

Pastaba. Vadovaujantis LR asmens su negalia teisių apsaugos pagrindų įstatymo nuostatomis, asmeniui pateikiama informacija turi būti parengta lengvai suprantama kalba, išversta į lietuvių gestų kalbą ir lengvai prieinama visiems Lietuvos Respublikos piliečiams.

APSAUGOS UŽTIKRINIMAS, PAGALBOS IR PASLAUGŲ TEIKIMAS SUAUGUSIEMS ASMENIMS, PATIRIANTIEMS SEKSUALINIO SMURTO PAVOJŲ AR PATYRUSIEMS SEKSUALINĮ SMURTĄ ARTIMOJE APLINKOJE (žr. 2 priedą. 1 algoritmas)

Apsaugos užtikrinimo, pagalbos ir paslaugų teikimo tvarką, esant seksualinio smurto artimoje aplinkoje pavojui ar kai seksualinis smurtas patiriamas artimoje aplinkoje, reglamentuoja LR apsaugos nuo smurto artimoje aplinkoje įstatymas.

Seksualinio smurto pavojų patiriantis asmuo ar seksualinį smurtą patyręs asmuo į apsaugos, pagalbos ir paslaugų sistemą gali patekti keliais būdais (žr. 2 priedą):

- asmuo skambina į BPC. Asmuo turintis klausos negalią pagalbą išsikviesti gali pasinaudodamas 112 mobiliąją programėle¹⁴;
- asmuo kreipiasi į SKPC;
- asmuo savarankiškai ieško pagalbos (pvz., kreipiasi į asmens sveikatos ar socialinių paslaugų įstaigą, NVO, darbdavį ar pan.);
- asmuo identifikuojamas institucijoje (pvz., asmuo kreipėsi į socialinių paslaugų įstaigą dėl paslaugų, kurių teikimo metu identifikuojama, kad jis patiria SAA; asmens sveikatos priežiūros įstaigoje nustatomi sužalojimai, būdingi SAA; identifikuoja socialiniai darbuotojai lankydami asmenį namuose; dienos centrų ar kitų socialines ir (ar) švietimo paslaugas teikiančių įstaigų darbuotojai ir pan.);
- kiti asmenys (pvz., giminaičiai, kaimynai, draugai) skambina BPC ar SKPC. Bendroji informacija apie SKPC teikiamą pagalbą suteikiama asmeniui, kuris kreipėsi. SKPC pagalba teikiama tik seksualinio smurto pavojų artimoje aplinkoje patiriančiam ar jį patyrusiam asmeniui sutikus gauti pagalbą.

BPC išsiunčia informaciją dėl galimo seksualinio smurto artimoje aplinkoje į Policijos registruojamų įvykių registrą. Policijos pareigūnai, atvykę į galimą įvykio vietą arba patys būdami to įvykio liudininkai, užfiksuoja seksualinio smurto artimoje aplinkoje įvykį ir:

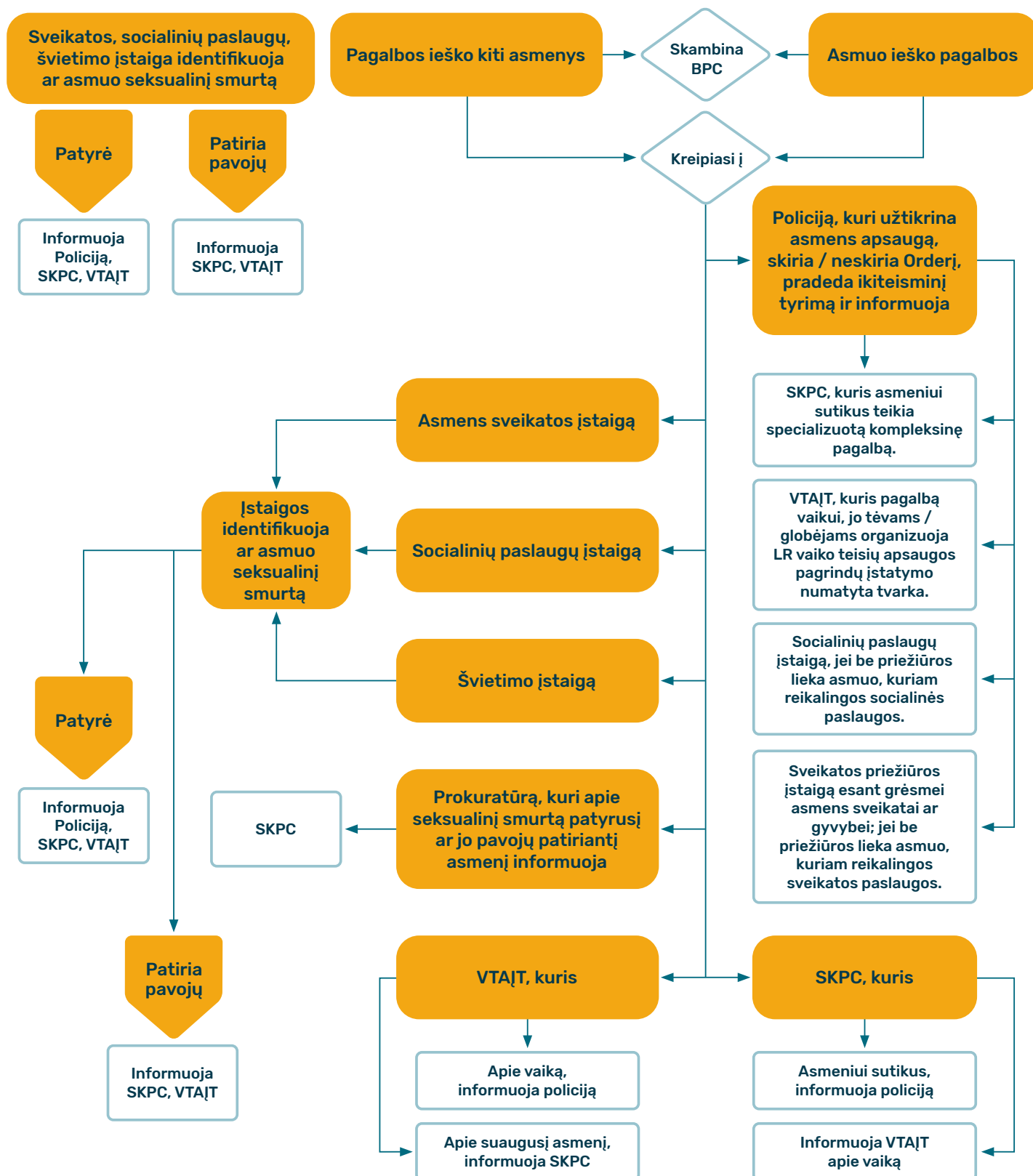
- Nenustatę padarytos nusikalstamos veikos požymių, įstatymo 8 straipsnyje nustatyta tvarka atlikę SAA pavojaus rizikos vertinimą¹⁵, sprendžia dėl Orderio skyrimo.
- Nustatę padarytos nusikalstamos veikos požymių, pradeda ikiteisminį tyrimą.

¹⁴ Prieiga per internetą: BPC 112 aplikaciją: <http://www.lkd.lt/informacija-apie-numerio-112-mobiliaja-programele>

¹⁵ Kriterijus tvirtina Vidaus reikalų ministerija

2 priedas. 1 ALGORITMAS

**Apsaugos užtikrinimas, pagalbos ir paslaugų teikimas suaugusiems asmenims,
patiriantiems seksualinio smurto pavojų ar patyrusiems seksualinį smurtą
ARTIMOJE APLINKOJE**

Policijos pareigūnas apie ikiteisminio tyrimo dėl seksualinio smurto artimoje aplinkoje pradėjimą privalo nedelsdamas informuoti:

- SKPC;
- VVTAJT tuo atveju, kai SAA patyręs asmuo arba smurtavęs asmuo yra vaikas;
- socialinių paslaugų įstaigą, jei be priežiūros lieka asmuo, kuriam reikalingos socialinės paslaugos;
- sveikatos priežiūros įstaigą, kai kyla grėsmė asmens sveikatai ar gyvybei ir kai be priežiūros lieka asmuo, kuriam reikalingos sveikatos paslaugos.

Policijos pareigūnui skyrus Orderį 15 dienų laikotarpiui apie šį sprendimą yra informuojamas:

- seksualinį smurtą artimoje aplinkoje pavojų keliantis asmuo jai / jam prieinamais informacijos šaltiniais ir būdais;
- seksualinio smurto artimoje aplinkoje pavojų patiriantis asmuo jai / jam prieinamais informacijos šaltiniais ir būdais;
- SKPC, kuriam perduodami rizikos vertinimo rezultatai;
- VVTAJT tuo atveju, kai su seksualinio smurto artimoje aplinkoje pavojų patiriančiu asmeniu gyvena vaikas, seksualinį smurtą artimoje aplinkoje pavojų patiriantis asmuo yra vaikas, vaikas yra tapęs seksualinio smurto artimoje aplinkoje liudininku ar gyvena aplinkoje, kurioje buvo smurtauta.

SKPC taip pat yra informuojamas tais atvejais, kai Orderis neskiriamas. VVTAJT yra informuojama ir tais atvejais, kai seksualinio smurto artimoje aplinkoje pavojų keliantis asmuo yra vaikas, tačiau Orderis jam neskiriamas.

Valstybės vaiko teisių apsaugos ir įvaikinimo tarnyba (jos įgalioti teritoriniai skyriai), sužinojusi apie seksualinį smurtą artimoje aplinkoje, privalo apie seksualinio smurto pavojų patiriantį asmenį informuoti SKPC, o apie seksualinį smurtą patyrusį asmenį – SKPC ir policiją. Vaiko teisių apsaugos specialistai seksualinio smurto pavojų patiriantį asmenį ar seksualinį smurtą patyrusį asmenį jai / jam prieinamais informacijos šaltiniais (telefonu; el. paštu, susitikus tiesiogiai) ir būdais¹⁶ privalo informuoti, kad su ja / juo susisieks SKPC ir, jai / jam sutikus, suteiks pagalbą. Jeigu seksualinio smurto artimoje aplinkoje pavojų patiriantis asmuo ar seksualinį smurtą artimoje aplinkoje patyręs asmuo yra vaikas, SKPC perduodami jo atstovo pagal įstatymą duomenys. Pagalbos vaikui ir jo tėvams, globėjams organizavimo pagrindus nustato LR vaiko teisių apsaugos pagrindų įstatymas¹⁷.

Socialinių paslaugų įstaiga, sužinojusi apie seksualinį smurtą artimoje aplinkoje, privalo apie seksualinio smurto pavojų patiriantį asmenį informuoti SKPC, o apie seksualinį smurtą patyrusį asmenį – SKPC ir policiją. Socialinių paslaugų įstaigos specialistai seksualinio smurto pavojų patiriantį asmenį ar seksualinį smurtą patyrusį asmenį jai / jam prieinamais informacijos šaltiniais ir būdais privalo informuoti, kad su ja / juo susisieks SKPC ir, jai / jam sutikus, suteiks pagalbą.

Švietimo įstaiga, sužinojusi apie seksualinį smurtą artimoje aplinkoje, privalo apie seksualinio smurto pavojų patiriantį asmenį informuoti SKPC, o apie seksualinį smurtą patyrusį asmenį – SKPC ir policiją. Švietimo įstaigos specialistai seksualinio smurto pavojų patiriantį asmenį ar seksualinį smurtą patyrusį asmenį jai / jam prieinamais informacijos šaltiniais ir būdais privalo informuoti, kad su ja / juo susisieks SKPC ir, jai / jam sutikus, suteiks pagalbą.

Asmens sveikatos priežiūros įstaiga, į kurią kreipiasi seksualinio smurto artimoje aplinkoje pavojų patiriantis asmuo ar seksualinį smurtą artimoje aplinkoje patyręs asmuo, privalo teisės aktų nustatyta tvarka ir terminais atlikti asmens sveikatos patikrinimą, suteikti reikalingas asmens sveikatos priežiūros paslaugas, medicininiuose dokumentuose aprašyti patikrinimo metu nustatytus patirtus fizinius sužalojimus ar psichologinius išgyvenimus. Sveikatos priežiūros įstaiga, sužinojusi apie seksualinį smurtą, privalo apie

16 Informacijos prieinamumas asmenims su negalia gali būti užtikrinamas pasitelkiant šiuos būdus:

- lietuvių gestų kalbą;
- lengvai suprantama kalbą, kai pasitelkiamos piktogramos bei simboliai reikšmėms perteikti;
- tinkamą formatą turiniui pateikti, pvz.: vaizdo įrašų subtitravimą, Brailio raštą, ekrano skaityklėms pritaikytus el. dokumentų formatus, tinkamą dokumento šriftą, kontrastą ir t.t.

17 Prieiga per internetą: LR vaiko teisių apsaugos pagrindų įstatymas <https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAD/TAIS.26397/asr>

seksualinio smurto pavojų patiriantį asmenį informuoti SKPC, o apie seksualinį smurtą patyrusį asmenį – SKPC ir policiją. Sveikatos priežiūros įstaigos specialistai seksualinio smurto pavojų patiriantį asmenį ar seksualinį smurtą patyrusį asmenį jai / jam prieinamais informacijos šaltiniais ir būdais privalo informuoti, kad su ja / juo susisieks SKPC ir, jai / jam sutikus, suteiks pagalbą.

SKPC teikia konfidencialią ir nemokamą specializuotą kompleksinę pagalbą seksualinio smurto artimoje aplinkoje pavojų patiriantiems asmenims ir seksualinį smurtą artimoje aplinkoje patyrusiems asmenims bei bendradarbiauja su kitomis pagalbą ir paslaugas teikiančiomis bei apsaugą užtikrinančiomis institucijomis. SKPC funkcijos pateiktos 3 priede. SKPC teikiamos pagalbos rūšys yra šios: informavimas, konsultavimas, tarpininkavimas, asmens palydėjimas, ekspertinis vertinimas, specializuota psichologo pagalba, specializuota teisininko pagalba.

3 priedas.

Specializuotos kompleksinės pagalbos centro funkcijos

1	Įvertina specialiuosius poreikius	8	Teikia informaciją apie asmens sveikatos priežiūros įstaigas ir padeda susisiekti
2	Teikia ekspertinį vertinimą	9	Asmens prašymu organizuoja palydėjimą į kitas įstaigas / organizacija
3	Teikia informaciją ir konsultuoja	10	Informuoja apie galimybę paduoti kompetetingai institucijai skundą dėl SAA
4	Teikia specializuotą psichologinę ir (ar) teisinę pagalbą	11	Informuoja apie ikiteisminio tyrimo įstaigas, prokuratūrą, teismą
5	Teikia informaciją apie asmenų teises ir institucijas kurios gali jas užtikrinti	12	Teikia pagalbą siekiantiems įsitraukti į darbo rinką
6	Praneša apie galimą vaiko teisių pažeidimą policijai ir VVTAJT	13	Asmens prašymu rengia informaciją policijai, VVTAJT, kitoms suinteresuotoms įstaigoms
7	Teikia informaciją apie socialinių paslaugų įstaigas ir padeda susisiekti	14	Su VVTAJT, soc. paslaugų įstaigomis keičiasi info apie SKPC pagalbos teikimą jeigu SAA patyrė vaikas ar jis gyvena toje aplinkoje

Lietuvos moterų teisių įtvirtinimo asociacijos parengtame „Specializuotos kompleksinės pagalbos centrų, priklausančių Lietuvos moterų teisių įtvirtinimo asociacijai, pagalbos teikimo proceso apraše“ yra detalizuojamos šios pagalbos rūšys:

- Informavimas – informacijos seksualinį smurtą artimoje aplinkoje patyrusiam ar jo pavojų patiriančiam asmeniui teikimas apie galimybes apsaugoti nuo seksualinio smurto artimoje aplinkoje ir (ar) smurto lyties pagrindu, informavimas apie teisėsaugos ir kitų valstybės institucijų ir įstaigų darbo praktikas, jų pareigas bei jo(s) teises, siekiant apsaugoti nuo tolimesnio seksualinio smurto artimoje aplinkoje.
- Konsultavimas – konsultantų veikla, kurios metu kartu su asmeniu analizuojama situacija ir ieškoma veiksmingų būdų, kaip įveikti seksualinį smurtą artimoje aplinkoje.
- Veiksmų ir pagalbos priemonių plano sudarymas, kuris apima šiuos aspektus: asmens saugumą; asmens įvardintas problemas ir poreikius; asmens turimus bei potencialius išorinius ir vidinius resursus; asmens problemų sprendimo būdus ir priemones.
- Pažymų rengimas – įvertinę situacijos pavojingumą, SKPC specialistai savo kompetencijų ir funkcijų ribose atitinkamoms valstybės institucijoms rengia pažymą apie jiems žinomus seksualinio smurto artimoje aplinkoje faktus.
- Tarpininkavimas – pagalbos asmeniui teikimas sprendžiant seksualinio smurto artimoje aplinkoje ir (ar) smurto lyties pagrindu atvejį, kuris galimas tik dėl konkretaus atvejo ir tik su asmens sutikimu.
- Palydėjimas – prireikus ir esant galimybei lydi asmenį į policijos komisariatą, teismą, kitas institucijas ir (ar) organizacijas, kurios gali padėti spręsti dėl seksualinio smurto artimoje aplinkoje ir (ar) smurto lyties pagrindu iškilusias problemas.
- Specializuota psichologo pagalba – pagalba, kurios metu aptariama asmens psichologinė būsena bei psichoemociniai poreikiai.
- Specializuota teisininko pagalba – pagalba, kurios metu identifikuojamos asmens teisinės problemos, sudaromas teisinės pagalbos priemonių planas.
- Ekspertinis vertinimas – SKPC konsultantai, vykdydami LR apsaugos nuo smurto artimoje aplinkoje įstatymo 14 straipsnio 4 dalies 2 punkte nurodytas funkcijas, iš policijos įstaigos elektroniniu paštu gavę informaciją apie skundą dėl sprendimo skirti apsaugos nuo smurto artimoje aplinkoje orderį ar jo neskirti, ne vėliau kaip per 36 valandas nuo skundo gavimo policijos įstaigoje momento atlieka ir elektroniniu paštu, atsakydami į policijos įstaigos atsiųstą elektroninį laišką, pateikia ekspertinį vertinimą. Atlikdami ekspertinį vertinimą, SKPC konsultantai įvertina galimus smurto artimoje aplinkoje rizikos veiksnius atitinkamai užpildydami ekspertinio vertinimo pažymą.

SKPC specialistas, sužinojęs apie galimą vaiko teisių pažeidimą, informuoja policiją ir VVTAĮT.

APSAUGOS UŽTIKRINIMAS, PAGALBOS IR PASLAUGŲ TEIKIMAS SUAUGUSIEMS ASMENIMS, PATYRUSIEMS SEKSUALINĮ SMURTĄ NE ARTIMOJE APLINKOJE (žr. 4 priedą. 2 algoritmas)

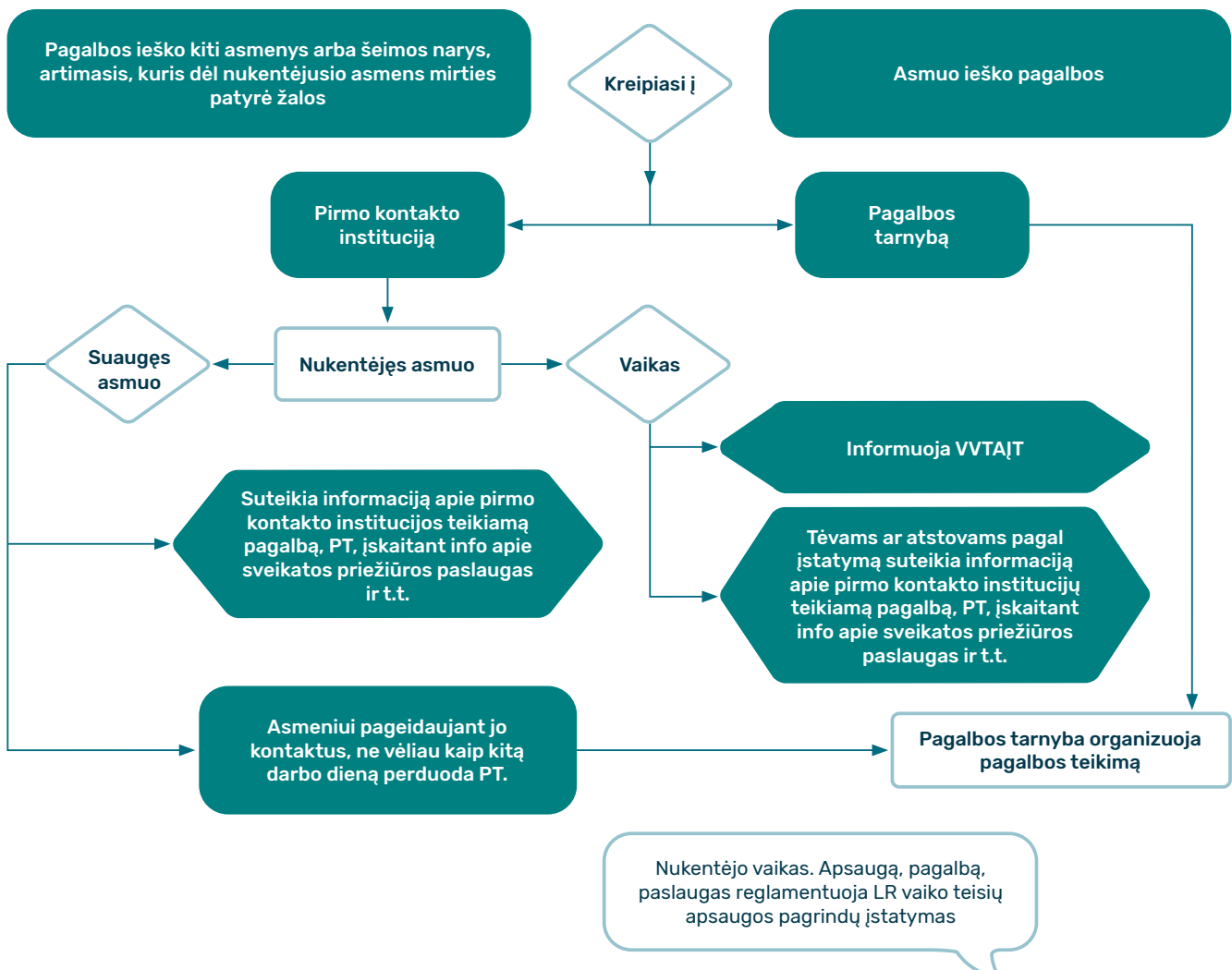
Apsaugos užtikrinimo, pagalbos ir paslaugų teikimo tvarką tais atvejais, kai seksualinis smurtas patiriamas viešoje erdvėje, reglamentuoja LR pagalbos nuo nusikalstamos veikos nukentėjusiems asmenims įstatymas.

Seksualinį smurtą patyręs asmuo į apsaugos, pagalbos ir paslaugų sistemą gali patekti keliais būdais:

- asmuo kreipiasi į pirmojo kontakto instituciją;
- asmuo kreipiasi į PT;
- kiti asmenys (pvz., giminaičiai, kaimynai, draugai ir pan.) kreipiasi į pirmojo kontakto instituciją arba į PT.

4 priedas. 2 ALGORITMAS

Apsaugos užtikrinimas, pagalbos ir paslaugų teikimas suaugusiems asmenims, patyrusiems seksualinį smurtą NE ARTIMOJE APLINKOJE

Pirmojo kontakto institucijų teikiama informacija seksualinį smurtą patyrusiam asmeniui pateikiama 5 priede.

Kai nukentėjęs asmuo yra vaikas ir jis pats, jo tėvai ar kiti jo atstovai pagal įstatymą kreipiasi į pirmojo kontakto instituciją, ši institucija informuoja vaiką, jo tėvus ar kitus jo atstovus pagal įstatymą apie teisę gauti LR pagalbos nuo nusikalstamos veikos nukentėjusiems asmenims įstatymu numatytą pagalbą.

Kai suaugęs nukentėjęs asmuo pageidauja gauti LR pagalbos nuo nusikalstamos veikos nukentėjusiems asmenims įstatyme numatytą pagalbą ir yra davęs sutikimą, kad jo(s) asmens duomenys būtų perduoti pagalbos tarnybai, pirmojo kontakto institucija nedelsdama, bet ne vėliau kaip kitą darbo dieną, raštu arba elektroninių ryšių priemonėmis informuoja pagalbos tarnybą apie nukentėjusį asmenį.

Kai nuo nusikalstamos veikos nukentėję LR piliečiai ir LR konsuliniame statute numatytais atvejais užsienio valstybėje teisėtai esantys asmenys be pilietybės, turintys leidimą gyventi Lietuvoje, kreipiasi dėl LR konsuliniame statute numatytos konsulinės pagalbos suteikimo į LR diplomatinės atstovybės, kurioms pavesta atlikti konsulines funkcijas, ar į konsulines įstaigas, šie asmenys informuojami apie pirmojo kontakto institucijų teikiamą informaciją.

5 priedas.

Pirmo kontakto institucija nukentėjusiam asmeniui teikia informaciją apie

1

pagalbą, pagalbos tarnybų kontaktinius duomenis, įskaitant informaciją apie galimybę gauti sveikatos priežiūros paslaugas, reikiamo specialisto pagalbą ir galimą laikiną apgyvendinimą

7

procedūras, tvarką, specialias apsaugos priemones, kuriomis asmuo gali pasinaudoti Lietuvoje

2

procedūras, susijusias su skundo, pareiškimo ar pranešimo dėl nusikalstamos veikos pateikimu, ir teisinę asmens padėtį tokiose procedūrose

8

skundų dėl baudžiamojo proceso subjektų veiksmų ar sprendimų, kuriais gali būti pažeistos asmens teisės, padavimo baudžiamojo proceso metu tvarką

3

tai, kokiais būdais ir sąlygomis asmuo gali gauti specialias apsaugos priemones

9

ikiteisminio tyrimo įstaigą, prokuratūrą ar teismą, į kuriuos gali kreiptis asmuo dėl nusikalstamos veikos ir (ar) kitų su baudžiamuoju procesu susijusių klausimų

4

tai, kokiais būdais ir sąlygomis asmuo gali kreiptis dėl teisinės pagalbos ir konsultacijų

10

atkuriamojo teisingumo paslaugas

5

tai, kokiais būdais ir sąlygomis asmeniui gali būti atlyginta nusikalstama veika padaryta žala

11

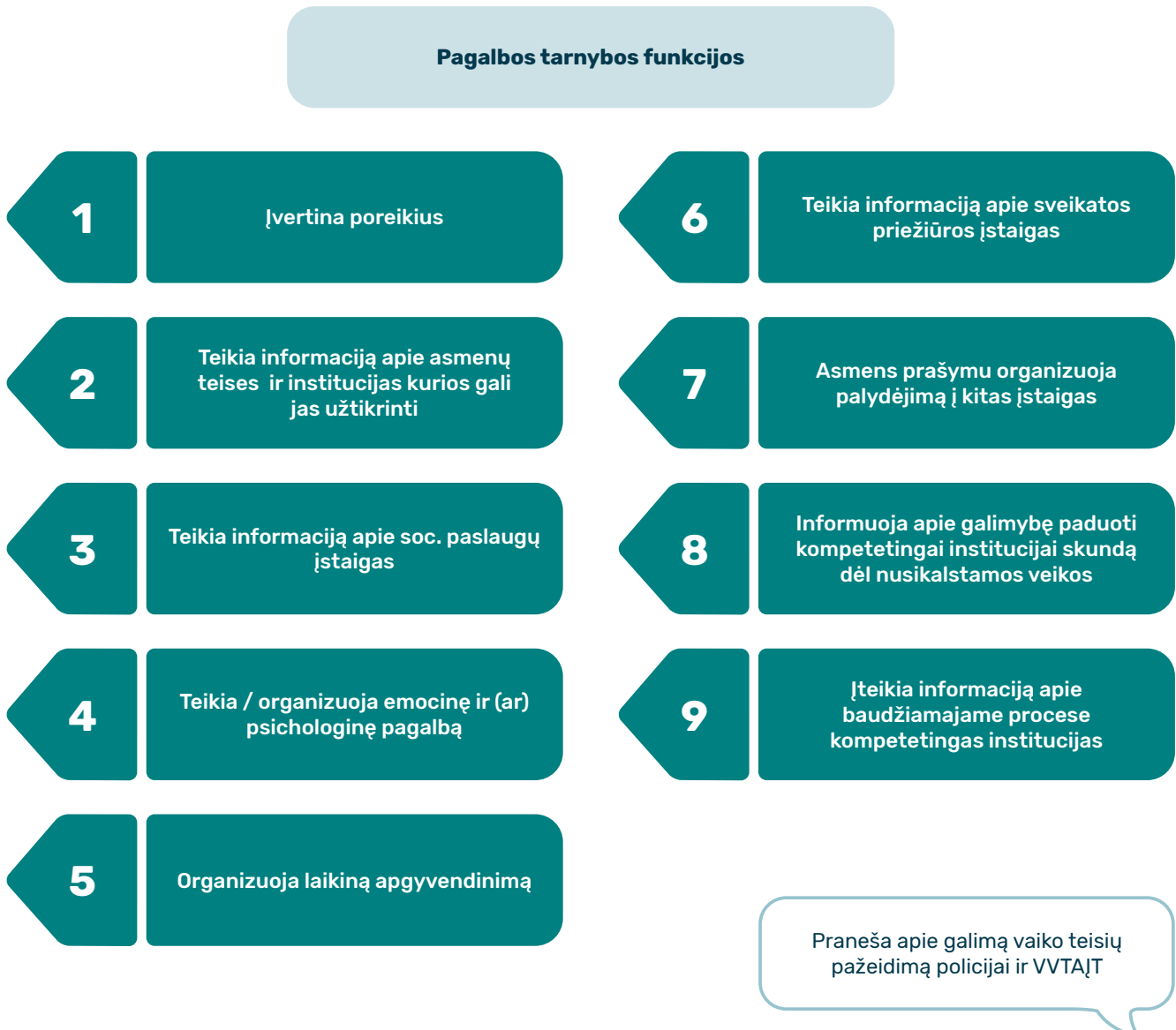
tai, kokiais būdais ir sąlygomis asmeniui gali būti kompensuotos išlaidos, patirtos dėl jo dalyvavimo baudžiamajame procese

6

galimybes asmeniui gauti vertimo žodžiu ir raštu paslaugas

Pagalbos tarnybos funkcijos pateikiamos 6 priede. PT organizuoja ir teikia pagalbą Lietuvos Respublikoje atsižvelgdama į individualius nukentėjusio asmens poreikius ir dėl padarytos nusikalstamos veikos atsiradusius poreikius prieš baudžiamąjį procesą, jo metu ir po jo, taip pat nepradėjus baudžiamojo proceso. PT, gavusi nukentėjusio asmens duomenis iš pirmojo kontakto institucijos arba iš paties nukentėjusio asmens, kuris tiesiogiai kreipėsi į PT, arba iš kitų asmenų, kurie pranešė PT apie nukentėjusį asmenį, nedelsdama, bet ne vėliau kaip kitą darbo dieną nuo nukentėjusio asmens duomenų gavimo dienos, pradeda organizuoti pagalbos teikimą.

6 priedas.

Specializuotos pagalbos tarnybų asociacijos parengtame „Pagalbos nuo nusikalstamos veikos nukentėjusiems asmenims paslaugų teikimo apraše“, kuriuo vadovaujasi visos šios asociacijos narės, yra detalizuojamos šios pagalbos rūšys:

- Informavimo – informacijos teikimas nukentėjusiam asmeniui apie jo teises ir institucijas, kurios gali jas užtikrinti, o kai nukentėjęs asmuo yra vaikas – apie Valstybės vaiko teisių apsaugos ir įvaikinimo tarnybą, taip pat apie galimybes gauti emocinę, psichologinę, teisinę pagalbą, laikino apgyvendinimo galimybes, įstaigas ir organizacijas, teikiančias socialines paslaugas, sveikatos priežiūros įstaigų teikiamas paslaugas bei galimybę palydėti nukentėjusį asmenį į kitas įstaigas ir organizacijas jo prašymu.

- Konsultavimo – poreikių, problemų identifikavimas bei įvertinimas, pagalbos priemonių plano sudarymas, nukreipimas psichologo ir (ar) teisininko pagalbai, konsultavimas laikino apgyvendinimo klausimais, konsultavimas apie įstaigas ir organizacijas, teikiančias socialines ar sveikatos priežiūros paslaugas, palaikymas, motyvavimas, įgalinimas spręsti susidariusias problemas, poreikio tarpininkauti su kitomis institucijomis nustatymas, konsultavimas finansiniais bei praktiniais klausimais, susijusiais su nusikaltimu, konsultavimas antrinės, pakartotinės viktimizacijos, bauginimo, keršto rizikos ir prevencijos klausimais.
- Tarpininkavimo – pagalbos nukentėjusiajam asmeniui teikimas, sprendžiant nusikalstamos veikos atvejį, tarpininkaujant valstybės ir (ar) savivaldybės institucijose ir įstaigose bei su kitomis pagalbą teikiančiomis institucijomis, kai atstovaujama nukentėjusio asmens interesams. Tarpininkavimas galimas tik dėl konkretaus atvejo ir tik su nukentėjusio asmens sutikimu.
- Veiksmų ir pagalbos priemonių plano sudarymo, kuris apima nukentėjusio asmens saugumą, jo įvardintas problemas ir poreikius, turimus ir potencialius išorinius ir vidinius resursus, problemų sprendimo būdus ir priemones.
- Pagalba rengiant dokumentus – PT specialistas savo kompetencijų ir funkcijų ribose, nukentėjusiam asmeniui pageidaujant, teikia pagalbą rengiant ir (ar) rengia įvairius dokumentus.
- Palydėjimo – pagalbos tarnybos specialistas, prireikus ir esant galimybei, lydi nukentėjusį asmenį į pirmojo kontakto institucijas, kitas institucijas ir (ar) organizacijas, kurios gali padėti spręsti dėl patirtos nusikalstamos veikos iškilusias problemas.
- Laikino apgyvendinimo organizavimo – PT specialistas savo darbo metu prireikus organizuoja laikiną nukentėjusio asmens apgyvendinimą.
- Psichologo pagalba – psichologo teikiama emocinio palaikymo ir (ar) psichologinė pagalba.
- Teisininko pagalba – apima nukentėjusio asmens informavimą apie galimybę baudžiamojo proceso metu pateikti kompetentingai institucijai skundą dėl nusikalstamos veikos, baudžiamajame procese kompetentingas institucijas ir jų teikiamą pagalbą, kitą teisinę pagalbą.

Nuo nusikalstamos veikos nukentėjus vaikui, PT apie nukentėjusį vaiką nedelsdama, bet ne vėliau kaip kitą darbo dieną nuo kreipimosi dienos, raštu arba elektroninių ryšių priemonėmis informuoja VVTAĮT.

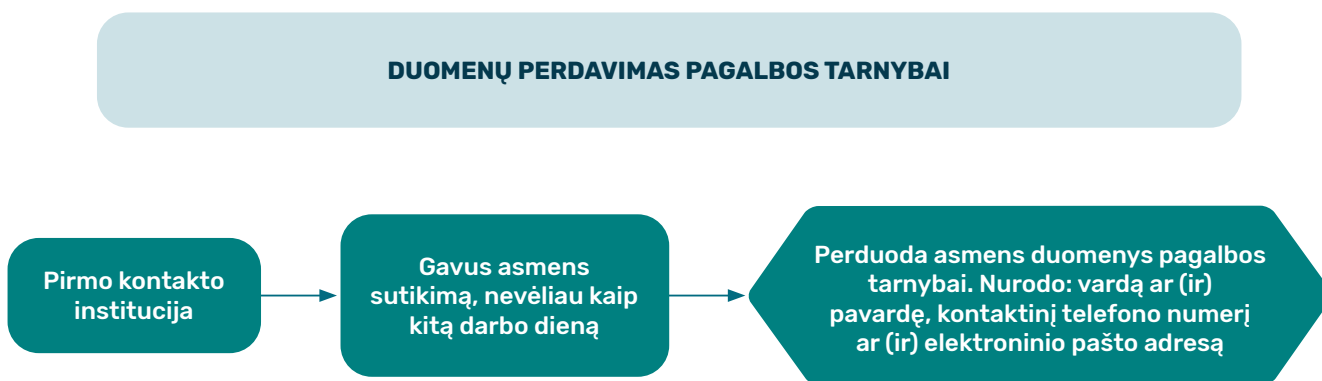
DUOMENŲ PERDAVIMAS PAGALBOS TARNYBAI IR SPECIALIZUOTOS KOMPLEKSNĖS PAGALBOS CENTRUI

Asmens duomenų perdavimo tvarka pateikta 7 priede.

Asmens duomenų perdavimo Pagalbos tarnybai tvarką numato LR pagalbos nuo nusikalstamos veikos nukentėjusiems asmenims įstatymas, kuris nurodo, kad:

- Pirmojo kontakto institucija, „kai asmuo pageidauja gauti šiame įstatyme numatytą pagalbą ir yra davęs sutikimą, kad jo asmens duomenys (vardas ar (ir) pavardė, kontaktinis telefono ryšio numeris ar (ir) elektroninio pašto adresas) būtų perduoti pagalbos tarnybai, pirmojo kontakto institucija nedelsdama, bet ne vėliau kaip kitą darbo dieną, raštu arba elektroninių ryšių priemonėmis informuoja pagalbos tarnybą apie nukentėjusį asmenį nurodydama jo vardą ar (ir) pavardę, kontaktinį telefono ryšio numerį ar (ir) elektroninio pašto adresą“.

7 priedas.

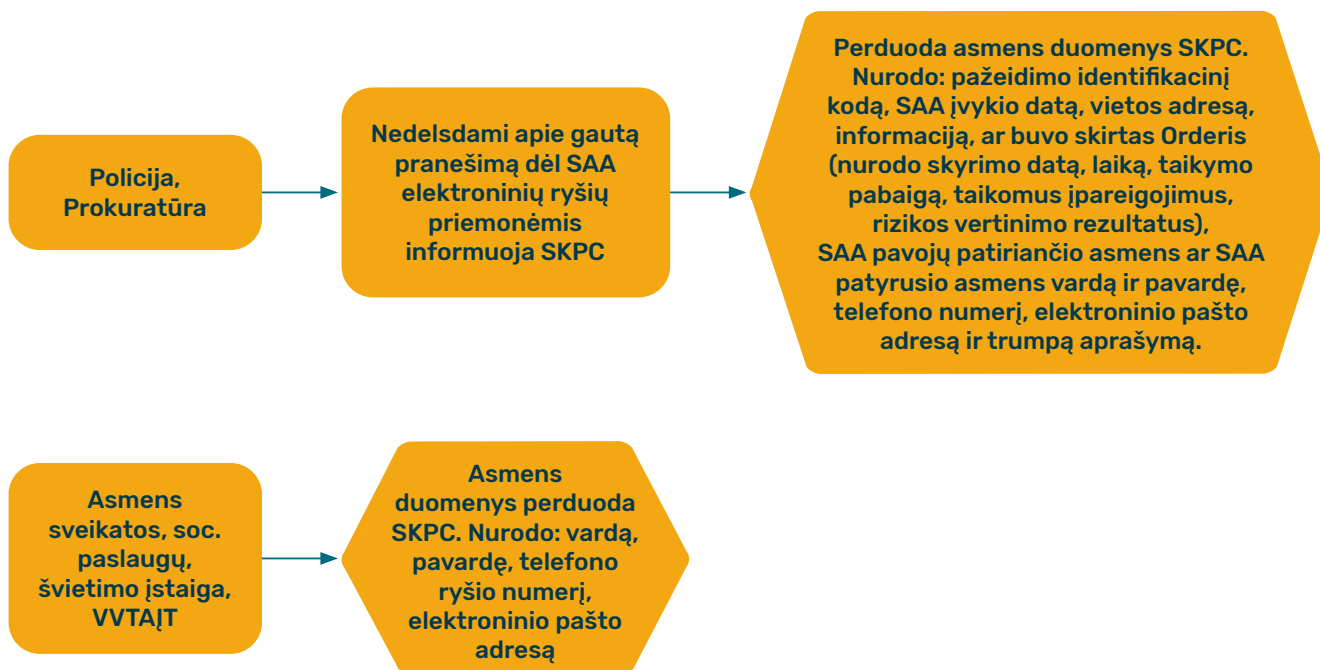

Asmens duomenų perdavimo tvarką specializuotos kompleksinės pagalbos centrui (žiūrėti 8 priedą) reglamentuoja LR apsaugos nuo smurto artimoje aplinkoje įstatymas. Įstatyme įtvirtintos šios pareigos kiekvienai institucijai atskirai:

- Policijos pareigūnas ar prokuroras, kai kreipiasi SAA pavojų patiriantis asmuo ar smurtą patyręs asmuo, privalo nedelsdamas apie gautą pranešimą dėl SAA elektroninių ryšių priemonėmis informuoti SKPC. Pateikiami būtiniausi SAA pavojų patiriančio asmens ar smurtą patyrusio asmens duomenys: pažeidimo identifikacinis kodas (ROIK), įvykio data ir vietos adresas, informacija, ar buvo skirtas Orderis (nurodoma Orderio skyrimo data, laikas, jo taikymo pabaiga, taikomi įpareigojimai ir SAA pavojaus rizikos vertinimo rezultatai), SAA pavojų patiriančio asmens ar smurtą patyrusio asmens vardas ir pavardė, telefono numeris, elektroninio pašto adresas ir trumpas aprašymas. Pranešimą dėl SAA SKPC policijos pareigūnas ar prokuroras perduoda nepriklausomai nuo to, ar ikiteisminis tyrimas pradedamas, ar nepradedamas.
- Asmens sveikatos priežiūros, Socialinių paslaugų įstaigos, VVTAĮT ar jos įgalioti teritoriniai skyriai, švietimo įstaigos informuoja SAA pavojų patiriantį asmenį ar smurtą patyrusį asmenį, kad su juo susisieks SKPC ir, jam sutikus, suteiks pagalbą. Įstaigos SKPC pateikia būtiniausius SAA pavojų patiriančio asmens ar smurtą patyrusio asmens kontaktinius duomenis: asmens vardą ir pavardę, telefono ryšio numerį bei elektroninio pašto adresą.

8 priedas.

DUOMENŲ PERDAVIMAS SPECIALIZUOTOS KOMPLEKSNĖS PAGALBOS CENTRUI

PRABILK. APSAUGOS UŽTIKRINIMAS, PAGALBOS IR PASLAUGŲ TEIKIMAS SEKSUALINIO SMURTO PAVOJŲ PATIRIANČIEMS AR SEKSUALINĮ SMURTĄ PATYRUSIEMS SUAUGUSIEMS ASMENIMS (žr. 9 priedą. 3 algoritmas)

Nacionalinis informacijos apie seksualinį smurtą centras, išanalizavęs ir įvertinęs Lietuvoje teikiamą ribotą pagalbą seksualinį smurtą patyrusiems ar jo pavojų patiriančioms asmenims, remdamasis užsienio šalių gerąja praktika, ilgamete SKPC veiklos patirtimi, PT sukaupu patyrimu bei atsižvelgdamas į ES Direktyvos 2024/1385 dėl kovos su smurtu prieš moteris ir smurtu artimoje aplinkoje nuostatus, parengė algoritmą – Viziją.

3 algoritme pateikiama apsaugos užtikrinimo, pagalbos ir paslaugų teikimo seksualinio smurto pavojų patiriančioms ar jį patyrusiems suaugusiems asmenims vizija. Ši vizija turėtų inicijuoti diskusiją dėl apsaugos, pagalbos ir paslaugų užtikrinimo seksualinio smurto pavojų patiriančiam ar seksualinį smurtą patyrusiam suaugusiam asmeniui sistemos (toliau – Sistema) kūrimo, siekiant efektyvios bei kokybiškos, nukentėjusio asmens interesus bei poreikius atliepančios apsaugos ir pagalbos.

Lietuvoje yra pagrindinės Sistemos įtvirtinimui reikalingos dalys. Nukentėjusiam asmeniui pagalbą teikia SKPC (artimoje aplinkoje), PT (ne artimoje aplinkoje), socialinių paslaugų ir sveikatos priežiūros įstaigos – teikia paslaugas, švietimo įstaigos bei kitos institucijos ir organizacijos – vykdo švietėjišką veiklą. Įstatymuose yra numatyta kaltininko atsakomybė, turime nukentėjusio asmens apsaugos mechanizmus, nuo 2023-07-01 savo veiklą pradėjo „Prabilk“ ir pan. Tačiau visos šios dalys veikia pavieniui, jų veiksmai nėra koordinuojami, neužtikrinama tinkama nukentėjusio asmens apsauga, specialistams trūksta žinių, įrankių ir kompetencijų dirbti su seksualinį smurtą patyrusiais ar jo pavojų patiriančiais asmenimis. Kaip minėta įvade, esančios pagalbos bei paslaugų teikimo sistemos asmenims, nukentėjusiems artimoje aplinkoje ir ne artimoje aplinkoje, skiriasi, kas dažnai klaidina tiek skirtingų sričių specialistus, tiek nukentėjusius asmenis, tiek visuomenę.

Remiantis užsienio šalių gerąja patirtimi ir įvairių sričių Lietuvos specialistų įžvalgomis bei siekiant efektyvaus problemos sprendimo, pagalba turėtų būti teikiama saugioje aplinkoje – vienoje įstaigoje, kur pagalbos, apsaugos ir paslaugų teikime dalyvautų konkrečiam atvejui reikalingi specialistai. Specialistai turi turėti žinių ir mokėti atpažinti bei įvertinti asmenų individualius poreikius, į juos atsižvelgti užtikrinant apsaugą ar teikiant pagalbą ir paslaugas. Asmeniui, nukentėjusiam nuo seksualinio smurto, užtikrinamas anonimiškumas ir suteikiamas apsisprendimo laikotarpis (iki 12 mėn.), per kurį ji(s) gali kreiptis į teisėsaugos institucijas. Teismo medicinos ekspertizė turi būti atliekama nepriklausomai nuo to, ar asmuo pageidauja kreiptis į teisėsaugos instituciją, ar ne.

Siūlomas algoritmas, kuriuo turi vadovautis visos apsaugą užtikrinančios, pagalbą ir paslaugas teikiančios institucijos, pagrįstas tiek LR apsaugos nuo smurto artimoje aplinkoje, tiek ir LR pagalbos nuo nusikalstamos veikos nukentėjusiems asmenims įstatymų nuostatomis.

9 priedas. 3 ALGORITMAS

**PRABILK. Apsaugos užtikrinimas, pagalbos ir paslaugų teikimas seksualinio smurto pavojų patiriantiems ar seksualinį smurtą patyrusiems suaugusiems asmenims.
(Nacionalinio informacijos apie seksualinį smurtą centro algoritmo vizija)**

Asmuo patyrė seksualinį smurtą ir kreipiasi į Pirmo kontakto instituciją arba Pirmo kontakto institucija identifikuoja tokį asmenį

Asmuo patyrė / išgyveno seksualinį smurtą ir kreipiasi į NISSC

Asmuo patyrė / išgyveno seksualinį smurtą ir kreipiasi į SKPC / PT

Pagal kompetencijas užtikrina apsaugą arba teikia paslaugas atsižvelgiant į individualius asmens poreikius, laikantis į traumą orientuoto požiūrio.

Teikia emocinę paramą, informavimo ir tarpininkavimo pagalbą atsižvelgiant į individualius asmens poreikius, laikantis į traumą orientuoto požiūrio.

Teikia nemokamą trumpalaikę ir ilgalaikę specializuotą kompleksinę pagalbą atsižvelgiant į individualius asmens poreikius, laikantis į traumą orientuoto požiūrio.

Teikia informaciją apie NISSC, SKPC, PT; specialiąsias apsaugos priemones, specialisto paslaugas ir pan.

Asmeniui sutikus jo asmens duomenys perduodami SKPC arba PT.

Asmeniui sutikus jo asmens duomenys perduodami Pirmo kontakto institucijai/-oms užtikrinančiai apsaugą ar teikiančiai paslaugas.

Perduoda asmens duomenis SKPC arba PT, kurie pradeda teikti pagalbą

Asmeniui sutikus jo asmens duomenys perduodami Pirmo kontakto institucijai/-oms užtikrinančiai apsaugą ar teikiančiai paslaugas

Pirmo kontakto institucijos vadovaujasi LR apsaugos nuo smurto artimoje aplinkoje įstatymu.

NISSC funkcijos:
Asmeniui - emocinė parama, informavimas, tarpininkavimas.
Institucijai - metodinė pagalba, konsultacijos, viešinimas, mokymai, prevencija ir pan.

SKPC ir PT funkcijos **asmeniui**:
Pagal LR apsaugos nuo smurto artimoje aplinkoje įstatymą.
Trumpalaikė (iki 40 sesijų) ir ilgalaikė psichologo / psichoterapeuto pagalba.
Teisinė pagalba ir atstovavimas teisme.

Pagrindiniai aspektai:

1. Užtikrinant apsaugą, teikiant pagalbą ir paslaugas, visos institucijos, įstaigos ir organizacijos vadovaujasi LR apsaugos nuo smurto artimoje aplinkoje įstatymu.
2. Seksualinio smurto pavojų patiriančiam ar seksualinį smurtą patyrusiam asmeniui pagalbą, įskaitant ir anoniminę, teikia tik SKPC arba PT (juridinis statusas – NVO), kurios vadovaujasi žmogaus teisių užtikrinimo principais, atsižvelgdamos į individualius nukentėjusių asmenų poreikius, t. y. žmogaus teisių kontekste.
3. Stiprinant pirmojo kontakto institucijų specialistų gebėjimus atpažinti ir bendrauti su seksualinį smurtą patyrusiu ar jo pavojų patiriančiu asmeniu.
4. SKPC ir PT, pretenduojantis teikti pagalbą seksualinio smurto pavojų patiriančiam ar seksualinį smurtą patyrusiam asmeniui, Socialinės apsaugos ir darbo ministerijai turi pateikti „Prabilk“ rekomendaciją.
5. Formalizuoti informacijos dalijimąsi tarp suinteresuotų institucijų veikiančių / dirbančių teikiant pagalbą, paslaugas ir apsaugą seksualinį smurtą patyrusius ar jo pavojų patiriančius asmenis. Tai turi apimti informavimą apie pagalbos teikimą, vykstančius procesus, pagalbos teikimą ir rezultatus, pagalbos teikimo procese iškilusias problemas bei iššūkius ir jau taikytus pagalbos metodus bei jų veiksmingumo vertinimą (kurie metodai buvo veiksmingi, o kurie – ne). Formalizuotas bendradarbiavimas turi apimti nacionalinius teisės aktus, poįstatyminius teisės aktus ir vidinius institucijų aprašus.

Seksualinį smurtą patyręs ar jo pavojų patiriantis asmuo į apsaugos, pagalbos ir paslaugų sistemą gali patekti keliais būdais:

- Asmuo pats ar dėl jo kiti asmenys kreipiasi į pirmojo kontakto instituciją. Pirmojo kontakto institucija asmeniui suteikia:
 - informaciją, numatytą LR pagalbos nuo nusikalstamos veikos nukentėjusiems asmenims įstatymo 9 str. 1 dalyje;
 - apie nukentėjusį asmenį artimoje aplinkoje, vadovaujantis LR apsaugos nuo smurto artimoje aplinkoje įstatymu, informuoja SKPC, o apie nukentėjusį ne artimoje aplinkoje – „Prabilk“.
- Asmuo pats ar dėl jo kiti asmenys kreipiasi į „Prabilk“, kurio specialistai asmeniui:
 - suteikia emocinę paramą;
 - suteikia informaciją, numatytą LR pagalbos nuo nusikalstamos veikos nukentėjusiems asmenims įstatymo 9 str. 1 dalyje;
 - esant poreikiui tarpininkauja institucijose;
 - informuoja apie specializuotos kompleksinės pagalbos galimybes ir, jam sutikus, nukreipia specializuotai kompleksinei pagalbai į SKPC arba PT.

Asmuo į „Prabilk“ gali kreiptis telefonu + 370 661 69990, siųsdamas elektroninį laišką adresu pagalba@prabilk.lt arba naudodamasis tiesioginio pokalbio internetu funkcija <https://prabilk.lt/>. Asmeniui sutikus, jo asmens duomenys perduodami pirmojo kontakto institucijai.

- Asmuo pats ar dėl jo kiti asmenys kreipiasi į SKPC arba PT. Pagalba teikiama vadovaujantis LR apsaugos nuo smurto artimoje aplinkoje įstatymo nuostatomis. Asmeniui sutikus, jo asmens duomenys perduodami pirmojo kontakto institucijai. Pagalbą teikia specializuoti SKPC ir (ar) PT, t. y. SKPC arba PT, turintys specialistus, gebančius teikti pagalbą seksualinio smurto pavojų patiriantiems ar seksualinį smurtą patyrusiems asmenims. SKPC arba PT pasirengimą teikti tokią pagalbą vertina „Prabilk“.
- Įstaigų, organizacijų, institucijų funkcijos. Pirmojo kontakto institucijų funkcijos apibrėžiamos LR apsaugos nuo smurto artimoje aplinkoje įstatyme, į kurį, nustačius poreikį, galėtų būti perkeltamos atitinkamos LR pagalbos nuo nusikalstamos veikos nukentėjusiems asmenims įstatymo nuostatos.

SKPC ir PT funkcijos:

- organizuoti ir teikti pagalbą, vadovaujantis LR apsaugos nuo smurto artimoje aplinkoje įstatymu;
- teikti nemokamą trumpalaikę (iki 40 sesijų) ir ilgalaikę psichologo arba psichoterapeuto (pagal poreikį) pagalbą;
- pagal poreikį teikti teisinę ir atstovavimo teisme pagalbą.

„Prabilk“ funkcijos, teikiant pagalbą seksualinio smurto pavojų patiriančiam ar seksualinį smurtą patyrusiam asmeniui:

- teikti skubią emocinę paramą seksualinio smurto pavojų patiriančiam ar seksualinį smurtą patyrusiam suaugusiam asmeniui, išgyvenančiam krizę ar krizinę situaciją;
- asmeniui sutikus, tarpininkauti susisiekiant su kitais specialistais ar kitomis institucijomis, organizacijomis, įstaigomis;
- informuoti seksualinio smurto pavojų patiriantį, seksualinį smurtą patyrusį ar kitą į „Prabilk“ besikreipusį fizinį asmenį apie institucijas, įstaigas, organizacijas, užtikrinančias apsaugą, teikiančias pagalbą ir paslaugas.

„Prabilk“ funkcijos, teikiant metodinę paramą institucijoms, įstaigoms, organizacijoms:

- teikti metodinę pagalbą ir konsultavimą įstaigoms, organizacijoms, teikiančioms pagalbą seksualinio smurto pavojų patiriantiems ir seksualinį smurtą patyrusiems asmenims (tikslinė grupė – SKPC ir PT, teikiančios pagalbą nukentėjusiems asmenims);
- rengti informacinę medžiagą seksualinio smurto tema ir ją viešinti nacionaliniu mastu (tikslinė grupė – pirmojo kontakto institucijos, SKPC ir PT, teikiančios pagalbą nukentėjusiems asmenims, visuomenė);
- organizuoti mokymus bei supervizijas specialistams (tikslinė grupė – SKPC ir PT, teikiančios pagalbą nukentėjusiems asmenims);
- inicijuoti bei organizuoti tarpinstitucinius mokymus (tikslinė grupė – pirmojo kontakto institucijos, SKPC ir PT, teikiančios pagalbą nukentėjusiems asmenims);
- inicijuoti analitines veiklas bei rengti rekomendacijas;
- vykdyti prevencines veiklas;
- stiprinti tarpinstitucinį bendradarbiavimą nacionaliniu lygiu.